

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Výskyt rizikového chování ve vybraném dětském
domově**

(se zaměřením na rizikové sexuální chování)

Diplomová práce

Autor:	Bc. Michaela Křečková
Studijní program:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.
Oponent práce:	Mgr. Radka Skorunková, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Michaela Křečková

Studium: P22K0329

Studijní program: N0111A190018 Sociální pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově (se zaměřením na rizikové sexuální chování)**

Název diplomové práce AJ: The occurrence of risky behavior in the selected childrens home (focusing on risky sexual behavior)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá výskytem rizikového chování klientů vybraného dětského domova. Teoretická část obsahuje teoretickou základnu, která je zaměřena na charakteristiku dětského domova, ústavní výchovy a rizikového chování dětí a mládeže. Empirická část představuje vlastní výzkumné šetření, které je realizované ve vybraném dětském domově se zaměřením na prevalenci rizikového chování u svěřenců.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 159 s. ISBN: 80-85850-76-1.

JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec králové: Gaudeamus, 2014. 292 s. ISBN: 978-80-7435-534-9.

SOBOTKOVÁ NIELSEN, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014. 147 s. ISBN: 978-80-247-4042-3.

KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav, HAMMANOVÁ, Jana a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vydání. Praha: Stanislav Juhaňák, 2014. 343 s. ISBN: 978-80-7387-793-4.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s. r. o., 2010-2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Oponent: Mgr. Radka Skorunková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově (se zaměřením na rizikové sexuální chování) vypracovala pod vedením Mgr. et Mgr. Stanislavy Svobody Hoferkové, Ph.D., LL.M. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 09. 04. 2024

_____
Bc. Michaela Křečková

Poděkování

Děkuji své vedoucí této diplomové práce Mgr. et Mgr. Stanislavě Svobodě Hoferkové, Ph.D., LL.M. za odborné vedení, vstřícný přístup, cenné rady a pomoc při zpracování zvoleného tématu. Rovněž děkuji všem účastníkům výzkumného šetření z vybraného dětského domova za ochotu se podílet na této diplomové práci.

Anotace

KŘEČKOVÁ, Michaela. *Výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově (se zaměřením na rizikové sexuální chování)*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024, 87 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá tématem výskytu rizikového chování ve vybraném dětském domově se zaměřením na rizikové sexuální chování. Cílem diplomové práce je ustanovit teoretickou základnu a současně zmapovat výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově – s konkrétním zaměřením na rizikové sexuální chování. Diplomová práce se v teoretické části zabývá problematikou rizikového chování, konkrétně jeho charakteristikou, členěním a přiblížením problematiky sexuálně rizikového chování. Nedílnou součástí je také prevence rizikového chování a její realizace v prostředí dětského domova. Dále se teoretická část zabývá ústavní výchovou, formami a realizací, zákonným ukotvením a riziky, které ústavní výchova přináší. Poslední část teoretické základny věnuje pozornost problematice dětského domova, konkrétně jeho prostředí, současné podobě a aktuálním tématům, které jsou v souvislosti s touto problematikou řešeny. Nezbytnou součástí diplomové práce je empirická část, která obsahuje vlastní výzkumné šetření, které je zaměřeno na zmapování výskytu rizikového chování ve vybraném dětském domově s konkretizací na rizikové sexuální chování. Vlastní výzkumné šetření je realizováno pomocí kvalitativního způsobu šetření, konkrétně za pomoci využití metody polostrukturovaného rozhovoru.

Klíčová slova: rizikové chování, sexuální rizikové chování, ústavní výchova, dětský domov

Annotation

KŘEČKOVÁ, Michaela. *Occurrence of risky behaviour in a selected children's home (with a focus on risky sexual behavior)*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024, 87 s. Diploma Thesis.

The diploma thesis deals with the occurrence of risky behavior in a selected children's home with a focus on risky sexual behavior. The aim of the diploma thesis is to establish the theoretical basis and at the same time to map the occurrence of risky behavior in a selected children's home – with a specific focus on risky sexual behavior. The theoretical part of the thesis deals with the issue of risky behavior, specifically its characteristics, classification and approach to the issue of sexually risky behavior. An integral part is also the prevention of risky behaviour and its implementation in the environment of a children's home. Furthermore, the theoretical part deals with institutional upbringing, forms and implementation of institutional care, legal support and risks that institutional care brings. The final part of the theoretical basis deals with the issue of the children's home, specifically its environment, current form and current topics that are addressed in connection with this issue. An essential part of the diploma thesis is the empirical part. It contains its own research, which is focused on the mapping of risky behaviour occurrence in the selected children's home with a specificization of risky sexual behavior. The research itself is carried out using a qualitative method of research, particularly using the method of semi-structured interview.

Klíčová slova: risky behaviour, risky sexual behavior, institutional upbringing, children's home

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK)

Datum: 09. 04. 2024

Podpis studenta: .....

Obsah

Úvod	9
Seznam použitých zkratk	11
1 Přiblížení problematiky rizikového chování.....	12
1.1 Charakteristika rizikového chování a jeho členění	12
1.2 Problematika rizikového sexuálního chování	15
1.3 Prevence rizikového chování a realizace v prostředí dětského domova	19
2 Ústavní výchova jako jedna z forem péče o dítě.....	23
2.1 Ústavní výchova a její zákonné ukotvení.....	23
2.2 Realizace ústavní výchovy a její aktuální stav	25
2.3 Rizika a důsledky ústavní výchovy	30
3 Dětský domov jako školské zařízení pro výkon ústavní výchovy	33
3.1 Charakteristika prostředí a fungování dětského domova	33
3.2 Příprava svěřenců dětského domova na samostatný život	37
3.3 Aktuální témata k problematice dětských domovů	39
3.4 Sociální pedagog v prostředí dětského domova	41
4 Výzkumné šetření.....	43
4.1 Výzkumný cíl a metoda výzkumného šetření	43
4.2 Výzkumné otázky a transformační tabulka	45
4.3 Realizace výzkumného šetření	48
4.4 Interpretace získaných dat.....	50
4.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření	68
4.6 Doporučení do praxe	71
Závěr	74
Seznam použitých zdrojů	75
Seznam schémat	79
Seznam obrázků	80
Seznam tabulek	81
Seznam příloh.....	82

Úvod

Diplomová práce je věnována výskytu rizikového chování ve vybraném dětském domově se zaměřením na rizikové sexuální chování. Cílem celé diplomové práce je představit teoretickou základnu a zmapovat výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově – s konkrétním zaměřením na rizikové sexuální chování. Důvodem výběru této problematiky je moje vlastní zkušenost s prací v dětském domově na pozici vychovatele a současně metodika prevence rizikového chování. V dětském domově je naší největší snahou poskytnout dětem pocit bezpečí domova, jelikož jim nebylo osudem přáno a z různých důvodů o svoji biologickou rodinu přišly. Ti, kteří si neprošli tím, co tyto děti, nevědí, jak náročné a bolestné to musí být. Ani já se nedokážu vcítit do jejich pocitů, myšlenek a vzpomínek na minulost, i když bych si to moc přála. Snažíme se těmto dětem ukázat model běžné rodiny a dopřát jim zdravé a bezstarostné dětství. I přes to, že se je snažíme chránit svým pomyslným štítem, občas se stává, že přijdou do kontaktu s chováním, které přináší rizika. V průběhu své praxe jsem začala pociťovat, že téma rizikového chování je u dětí velmi aktuální, především v oblasti sexuální. A právě tato aktuálnost tohoto tématu mě přivedla k myšlence zmapovat zkušenosti svěřenců vybraného dětského domova v problematice rizikového sexuálního chování.

Diplomová práce je pomyslně rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část obsahuje teoretickou základnu celé výše zmíněné problematiky. První kapitola této části je věnována představení problematiky rizikového chování. Zpočátku je pozornost zaměřena na charakteristiku těchto jevů a možnosti jejich dělení. Dále je součástí kapitoly představení stěžejní problematiky, a to rizikově sexuálního chování. Zde odkrýváme hloubku této problematiky, věnujeme se již realizovaným výzkumným šetřením a jednotlivým projevům již zmíněného rizikového chování. Závěr této kapitoly je věnován prevenci a současně také zaměřením na specifickou realizaci prevence rizikového chování v dětských domovech, ukazující na způsoby, kterými je v tomto prostředí uskutečňována.

Druhá kapitola teoretické základny obsahuje představení problematiky ústavní výchovy jako jedné z forem náhradní péče o dítě. V rámci této kapitoly je představena základní charakteristika ústavní výchovy a její zákonné ukotvení. Dále je věnován prostor pro představení realizace ústavní výchovy, konkrétně institucím, ve kterých probíhá, transformací systému ústavní péče či pracovníkům, kteří zde mohou pracovat, včetně

kritérií, které jsou potřebné pro výkon této práce. Ke konci kapitoly jsou popsána rizika, která může ústavní výchova pro jedince přinášet.

Poslední kapitola teoretické základny je zaměřena na prostředí a aktuální podobu dětských domovů. Z počátku kapitoly je věnována pozornost představení a zákonnému ukotvení dětských domovů. Součástí je také popis fungování dětského domova na konkrétním příkladu vybraného zařízení, kde současně bylo realizováno výzkumné šetření. Nedílnou součástí je také popis realizace přípravy na samostatný život svěřenců, která je nesmírně důležitá pro jejich běžné fungování v životě mimo zařízení dětského domova. Specifické místo v teoretické základně zaujímá podkapitola o úloze sociálního pedagoga v prostředí dětského domova, neboť právě tato profese je nyní často tématem různých odborných diskuzí a je mu zapotřebí věnovat pozornost.

Poslední kapitola, která není součástí teoretické základy, je věnována vlastnímu výzkumnému šetření. Jeho cílem je zmapovat výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově s konkrétním zaměřením na rizikové sexuální chování. Zpočátku této kapitoly je pozornost směřována k charakteristika kvalitativního způsobu šetření a vybrané metody, tedy polostrukturovaného rozhovoru. Součástí je také představení výzkumných otázek a realizace výzkumného šetření, včetně interpretace získaných dat. V závěru kapitoly je uvedeno doporučení do praxe jako výstup z výzkumného šetření.

Tato diplomová práce je určena všem odborníkům, pedagogickým pracovníkům, vedení a zřizovatelům dětských domovů, ale také široké veřejnosti, která se zajímá o problematiku dětských domovů, ústavní péče a rizikového sexuálního chování.

Seznam použitých zkratk

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MZ – Ministerstvo zdravotnictví

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

RSCH – rizikové sexuální chování

MPP – minimálně preventivní program

1 Přiblížení problematiky rizikového chování

V následující kapitole bude věnována pozornost problematice rizikového chování. Hlavní podstatou této kapitoly je seznámení čtenáře a jeho zasvěcení do problematiky, která se v posledních desetiletích dostává do popředí a stává se terčem zájmu mnoha diskuzí a odborných publikací. V této kapitole budete mít příležitost se seznámit s pojmem rizikové chování, jeho interpretacím, druhům a zároveň také prevenci a její realizaci v prostředí dětského domova. Nedílnou součástí kapitoly tvoří téma rizikového sexuálního chování, včetně jeho bližšího popsání.

1.1 Charakteristika rizikového chování a jeho členění

Jednoznačně definovat pojem „rizikové chování“ není aktuálně lehké, jelikož existuje mnoho přístupů, které si tento pojem vysvětlují rozlišně. Na základě odborných poznatků z literatury lze konstatovat, že pod rizikovým chováním si můžeme představit takové chování, které konkrétního jedince ohrožuje na zdraví či jeho vývoji. Konkrétně lze uvést: *„Pod pojmem rizikové chování přitom rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost...a tímto pojmem nahrazujeme doposud používaný termín sociálně-patologické jevy.“* (Miovský a kol., 2015, s. 28). Jednoznačnou důležitost tohoto pojmu přikládají Bělík a Hoferková (2016), kteří ve své publikaci zmiňují, že „rizikové chování“ se stalo v současné pedagogické realitě nejfrekventovanějším pojmem, který nese ve svém významu nežádoucí projevy chování.

V souvislosti s touto problematikou bývá hojně zmiňován také „SRCH-D, neboli „syndrom rizikového chování v dospívání“. V případě tohoto syndromu se jedná z velké části o paralelně se objevující projevy 3 hlavních kategorií chování: zneužívání návykových látek, projevy v psychosociální oblasti a projevy rizikového sexuálního chování. SRCH-D je zmiňován především v souvislosti s dospíváním, jelikož právě v tomto období dochází k experimentování s novými možnostmi a hledání nových zkušeností. Avšak dlouhodobé zacházení rizikovým způsobem života může přinášet svá úskalí. Kabíček a kol. (2014) konstatují, že v posledních desetiletích přibylo mladistvých, kteří mají tendence žít problémový (rizikový) způsob života přinášející následky v podobě ohrožení nebo dokonce poškození na životě. V této souvislosti stejní autoři také zmiňují, že tyto následky rizikového způsobu života mohou být jednou z hlavních příčin úmrtí v dospívání, především ve věku 15-19 let.

Pokud se lehce ohlédneme zpět na výše zmíněné, stojí za to si připomenout, že rizikové chování je pojem, který nahrazuje dříve velmi rozšířeně používaný termín „sociálně-patologické jevy“. „*Sociální patologie se tedy zabývá zákonitostmi takových způsobů chování, které společnost hodnotí jako nežádoucí, protože porušují její sociální, morální či právní normy.*” (Fischer, Škoda, 2014, s. 15-16). V současné praxi se pojem rizikové chování používá především v prostředí pedagogické praxe (např. prevence rizikového chování, metodik prevence rizikového chování). Avšak v některých souvislostech je i nadále používán pojem sociálně-patologické jevy (např. na akademické půdě). Při porovnání těchto dvou pojmů, které se mají nahrazovat a tvořit pomyslná synonyma, lze vycítit, že název „rizikové chování“ je oproti termínu „sociálně-patologické jevy“ mírnější a nenese tolik důrazu na negativní stránku dané věci. I přes relativně stejný význam těchto pojmů lze mezi nimi najít vzájemnou propojenost i rozdílnost. Společnou interpretaci těchto pojmů uvádí Bělík a Hoferková (2018), kteří si pojem rizikové chování vykládají dvojím způsobem:

- a) **Rizikové chování jako „prepatologie“** – jevy, které představují určitý stupeň nebezpečí, ale nejsou natolik závažné, aby naplnily váhu sociálně-patologických jevů;
- b) **rizikové chování jako nadřazený pojem** – rizikové jevy jsou chápány jako souhrnné označení pro všechny projevy chování (bez rozdílu stupně závažnosti), které poškozují zdraví jedince a jeho okolí.

Lze tedy říci, že výklad jednotlivých pojmů je složitý a záleží na přístupu jednotlivce a jeho subjektivním pohledu na celou problematiku. Oba tyto pojmy se vzájemně doplňují, v určitých oblastech nahrazují, avšak občas určitým způsobem svou váhou a významem i rozcházejí.

Stejně jako při vysvětlení pojmu rizikové chování, tak i u jeho druhů nenajedeme jednoznačnou shodu v členění. Primárně lze vycházet z „Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních“, jehož autorem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). V tomto stěžejním dokumentu je uvedeno členění následujícím způsobem:

- a) Agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- b) záškoláctví;
- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;

- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- e) spektrum poruch příjmů potravy;
- f) negativní působení sekt;
- g) sexuální rizikové chování (MŠMT, 2010-2028, online).

Velmi podobnému členění se přibližuje také Miovský (2015), který ovšem vyzdvihuje potřebnost zahrnutí tematické oblasti zaměřující se na okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN). Sobotková a kol. (2014) ve svém členění rizikového chování zmiňuje všechny výše jmenované druhy rizikového chování a současně dodává, že do této problematiky lze zahrnout také obecné kriminální jednání, lhaní či užívání anabolik nebo steroidů.

Jiný přístup k členění lze najít u kolektivu autorů, kteří uvádí formy rizikového chování (rizikové aktivity) následovně:

- a) **Extrémní a adrenalinové sporty** – bungee-jumping, rafting, sjezdy na kolech, bojové sporty, horolezectví, alpinismus;
- b) **adrenalinové a hazardní hry** – sprejerství, lezení na budovy, darkeři, závodění na silnici, přebíhání silnice;
- c) **experimentování a riskování** – výbušniny, chůze po kolejích, lezení na vagóny, schůzky na slepo, pozdní návraty, chat, stopování, brigády v zahraničí,
- d) **zneužívání drog a alkoholu a další závislosti;**
- e) **vztah a sex, promiskuita, sexuální zneužívání** – rizikové sexuální chování, nezvládnuté vztahy, rozchody, předčasný sex, nechtěné těhotenství dětí a mladistvých, pohlavní choroby;
- f) **šikana, vzájemná agrese, násilí** – psychické týrání, sebevražda oběti, rvačky;
- g) **protiprávní jednání a kriminalita;**
- h) **další rizikové jevy a problémy u dětí a mladistvých.** (Cvečková a kol., 2010).

Ačkoliv je problematika rizikového chování po desetiletí diskutovaným a vědecky zkoumaným tématem, naše dynamická postmoderní doba nám neustále přináší nové inovace a trendy v této oblasti, na které je zapotřebí adekvátně reagovat. S ohledem na vývoj technologií, lze mluvit především o kybergroomingu, kyberstalkingu, sextingu, nebezpečné seznamování na internetu, kyberšikaně, phishingu či pharmingu. V oblasti užívání návykových látek můžeme mluvit například o kratomu, nikotinových sáčcích či HHC/CBD. Do nových trendů spojené s agresí lze zařadit „cat-calling” či „happy slapping”.

1.2 Problematika rizikového sexuálního chování

Sexualita je nedílnou a velmi důležitou součástí života člověka. Především pro dospívající mezi 11. a 15. rokem je sexualita něčím novým, s čím jsou nuceni se vypořádávat a seznamovat. A právě především pro tuto věkovou kategorii je uchopení jejich vlastní sexuality náročné a v mnoha případech dochází k vlastním dezorientaci v tomto náročném období. I přesto, že sexualita by měla být pro člověka přirozeným pudem, někteří jedinci se svojí sexualitou neumí adekvátně nakládat a v různých oblastech mají tendence se chovat rizikově.

Samotný pojem rizikové sexuální chování v sobě nese mnoho projevů, které toto chování vystihuje. Mezi tyto projevy lze zařadit: předčasný začátek pohlavního života, vysoká frekvence pohlavních styků, náhodné známosti, promiskuita, prostituční chování, prezentování vlastních explicitně erotických materiálů na internetu, nepoužívání antikoncepce při orální, análním či vaginálním styku, drsné sexuální praktiky (Jonášová, MŠMT, 2010-2028). K těmto charakteristikám lze dle Sobotkové (2014) přiřadit také sexuální zneužívání.

Otázka příčin sexuálně rizikového chování je velmi široká. Vede od kulturních vzorců, genetických predispozic, vlivu svého okolí až po vzory v životě jedince a jeho psychický stav. Jednou z oblastí, která má velký vliv na utváření správné sexuální identity je sexuální výchova. Úlohu sexuální výchovy by prvotně měla být zajišťovaná prostřednictvím rodiny a školy. I přes to, že se jedná o primární činitele v utváření osobnosti jedince, z pedagogické praxe víme, že právě v oblasti školství bývá téma sexuality v mnoha případech tabuizováno a přenecháno na bedrech rodiny. Avšak vnímání této úlohu v jednotlivých prostředí rodiny je velmi subjektivní.

Hamanová (in Kabíček a kol., 2014) uvádí tři základní roviny, na kterých by měla sexuální výchova probíhat:

- a) **Rovina citového vztahu** – zodpovědnost za tuto rovinu přebírá rodina; citový vztah je utvářen od narození a je základem pro tvoření všech budoucích vztahů; důraz je kladen na pěstování důvěry, přijímání druhých, empatii;
- b) **rovinu vzoru** – důraz je kladen na vzor rodičů a jejich vztah, jakým způsobem je prezentován před dětmi; jejich způsob chování v interakci s ostatními; včetně jejich prezentace v okolí;

- c) **rovina vědomostní** – oblast, na které se podílí rodina i škola; dítě má postupně s jejím vývojem dostávat adekvátní informace k danému tématu; včetně rozvíjení citových vazeb, morálních hodnot a etických postojů.

Je tedy zřejmé, že pokud tyto tři základní roviny sexuální výchovy určitým způsobem selžou, ať už ze strany rodiny, školy nebo dítěte, může dojít právě k výše zmíněným projevům rizikového sexuálního chování.

Předčasný začátek pohlavního života

Předčasný začátek pohlavního života je jedním z hlavních znaků rizikového sexuálního chování. „*Pokud v dospívání dojde k zahájení pohlavního života, je to událost určitým způsobem formující, ale může být i potenciálně traumatická – především u dívek a v časně adolescenci.*” (Kabiček a kol., 2014, s. 245)

Pokud dojde k předčasnému zahájení sexuálního života, může to pro dané jedince přinášet různá rizika. Kabiček a kol. (2014) ve své knize uvádí tato:

- a) Nechtěná těhotenství, umělé potraty a jejich následky;
- b) pohlavně přenosná onemocnění a následky s nimi spojené;
- c) psychosociální poruchy.

Pohlavní onemocnění

Pohlavní onemocnění jsou jednou z hlavních příčin nedostatečného použití antikoncepce při pohlavním styku. Mezi nejčastější pohlavně přenosná onemocnění dle nejnovějších zdrojů patří: virový původ (genitální opar, genitální bradavice, HIV/AIDS), bakteriální původ (chlamydie, kapavka, syfilis) či parazitární původ (trichomoniáza, veš muňka) (Canadian medical, 2020).

S problematikou pohlavních nemocí můžeme současně zmínit také problematiku **antikoncepce**, která může sloužit jako prevence před pohlavními chorobami, ale také předčasnému otěhotnění. V současné době dělíme antikoncepci na hormonální či nehormonální. Používání antikoncepce je i v současné době velmi žhavým tématem, především oblast hormonální, jelikož vyvstávají na povrch různé negativní dopady na lidské tělo po jejím používání. Weiss a Zvěřina (2009) realizovali rozsáhlý výzkum, který se zaměřil na sexuální chování české populace. Výsledky jejich výzkumu jednoznačně poukazují na čím dál více zvyšující se používání hormonální antikoncepce ve formě pilulek.

Promiskuita a prostituční chování

Promiskuita je termín nesoucí označení pro „...rizikové sexuální chování bez rozdílu pohlaví, které se vyznačuje častým střídáním partnerů, nevázaností ve vztahovém a sexuálním životě.” (Bělík, Hoferková a kol., 2017, s. 68).

Jedinci, kteří uznávají promiskuitní způsob život v dospívání, mají velkou pravděpodobnost, že v budoucím životě budou mít velké potíže s utvořením dlouhodobého a kvalitního vztahu. Kabíček a kol. (2014) uvádí v souvislosti s promiskuitním stylem života tyto znaky: očekávaný automatický souhlas od partnera; neschopnost akceptovat zdráhání partnera; citové vydírání; partner je vnímán jako sexuální objekt bez svých práv; časté přilnutí k partě s rozvráceným hodnotovým systémem.

Macek (1999) ve své knize odkazuje na výzkum, jehož výsledkem je, že „... čeští adolescenti jsou ve srovnání s vrstevníky z jiných zemí promiskuitnější. Přitom pouze velmi malá část, necelých 10 % sexuálně aktivní adolescentů, užívá při pohlavním styku pravidelně kondom.” (Macek, 1999, s. 175).

Prostituční chování bychom mohli přirovnat k promiskuitnímu chování s rozdílem, že se jedná o chování za úplatu – peněžité či jiné věcné prostředky (Bělík, Hoferková, 2017).

Sexting a rizikové seznamování na internetu

Problematika sextingu je v naší společnosti s ohledem na vývoj technologií a nové generace stále více aktuální. I přes to, že téma sextingu v dnešní době nebývá tolik tabuizováno jako dříve, mnoho jedinců z naší společnosti stále nezná přesný význam tohoto pojmu. Sexting je „distribuce fotografií a videozáznamů intimního charakteru bez souhlasu zobrazené osoby. Buď tyto materiály pořizují oběti samy s úmyslem zaujmout svého partnera nebo vyhovět mu, nebo jsou pořizovány bez jejich vědomí.” (Bělík, Hoferková, 2017, s. 78).

Sexting patří mezi jedny z nejrizikovějších projevů chování, které mohou na jedinci zanechat dopady ve formě psychických problémů, sebepoškozování, sklonů k užívání návykových látek či dokonce i projevů k sebevražedným sklonům. Kožíšek a Písecký (2016) ve své knize uvádí, v čem konkrétněji spočívá rizikovost sextingu:

- a) Po odeslání intimních materiálů nad nimi ztrácíme kontrolu; mohou se následně objevit kdekoli;

- b) často v souvislosti se zasláním materiálem bývají spojeny i jiné rizikové jevy – vydírání, psychický nátlak;
- c) konání sextingu s osobami, které jsou doposud nezletilý je posuzováno jako šíření dětské pornografie;
- d) pořízené a odeslané intimní materiály nejdou již smazat – tzv. digitální stopa.

Organizace E-bezpečí dříve realizovala výzkum s názvem „Online svět v dětských domovech“, jehož součástí bylo také mapování problematiky sextingu a rizikového seznamování na internetu. Celkově se výzkumu zúčastnilo 197 respondentů. Výsledky ve zmíněných oblastech lze interpretovat následovně:

- „19,29 % klientů realizuje sexting v podobě výměny vlastních intimních fotografií.“
- „18,42 % klientů, kteří provozují sexting, uvedlo, že byli k sextingu donuceni.“
- „Více než 62% klientů dětského domova potvrdilo, že by si přidali neznámého člověka z internetu mezi své přátele.“
- „18,27 % klientů dětského domova obdrželo žádost o utajení společné komunikace od svého internetového známého.“
- „10,9 % dětí uvedlo, že na schůzku dorazila dospělá osoba, kterou dítě předtím neznalo.“ (E-bezpečí, 2020).

Současně lze také odkázat na výzkum realizovaný Univerzitou Palackého v Olomouci ve spolupráci s portálem Seznam.cz, kde z celkových 28 000 respondentů (děti) 40,22 % odpovědělo, že by bylo ochotno jít na schůzku s člověkem, kterého poznaly na internetu (Kožíšek, Písecký, 2016, s. 18).

Do problematiky rizikového sexuálního chování bychom mohli zahrnout také téma předčasného sledování pornografie. V současné době je sledování pornografie v naší společnosti omezeno věkovou hranicí 18 let. Pornografie je jedním z témat, které v dospívajících rezonuje a vzbuzuje v nich touhu po sledování, častokrát již v starším školním věku. Odborný časopis Psychiatrie pro praxi v jednom ze svých vydání publikovalo průzkum v oblasti ohrožení dětí a dospívajících pornografií. Do průzkumu bylo zapojeno 1655 žáků a studentů z různých typů škol. Z výsledků vyplynulo, že 12% z výzkumného vzorku se setkalo s pornografií v období od 6 do 10 let. Nejvíce respondentů uvedlo, že se poprvé s pornografií setkalo již ve 14 letech (Martincová, Sejbalová, 2021).

Souvislost sexuálně rizikového chování a trestné činnosti

Přestože se jedná o problematiku rizikového sexuálního chování, i zde se můžeme v některých případech setkat s projevy chování, které svým charakterem a vážností mohou naplňovat znaky trestné činnosti. Konkrétně se ve spojitosti s rizikovým sexuálním chováním můžeme setkat s níže uvedenými trestnými činy, obsaženými v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník:

- a) §152 Šíření nakažlivé nemoci;
- b) §159 Nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy;
- c) §175 Vydírání;
- d) §185 Znásilnění;
- e) §186 Sexuální nátlak;
- f) §187 Pohlavní zneužití;
- g) §191 Šíření pornografie;
- h) §192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií;
- i) §193 Zneužití dítěte k pornografii;
- j) §193b Navazování nedovolených kontaktů s dítětem;
- k) §198 Týrání svěřené osoby;
- l) § 202 Svádění k pohlavnímu styku (Zákon č. 40/2009 Sb.).

1.3 Prevence rizikového chování a realizace v prostředí dětského domova

Téma prevence je jednou z nejpodstatnějších záležitostí, kterou v rámci této problematiky nelze opomenout. Prevence rizikového chování je nejčastěji spojována se školstvím, kde také prioritně probíhá. Samotný pojem prevence bychom mohli definovat jako „...*soustavu opatření, která mají předcházet nějakému společensky nežádoucímu jevu...*” (Bělík, Hoferková a kol., 2017, s. 67).

Pokud se konkrétně zaměříme na prevenci rizikového chování, měla by být prioritně realizována primárními činiteli v procesu socializace, a to prostřednictvím rodinou a školou. Otázka prevence rizikového chování v prostředí rodiny je velmi subjektivní a realizace se odvíjí od konkrétního rodinného prostředí. V tomto prostředí je nejdůležitější, jakým jsou rodiče vzorem pro dítě a jaké hodnoty a normy rodina sdílí. Stašová a kol. (2015) ve spojitosti s přebíráním vzorů v rodinném prostředí zmiňuje pojem „životní vzor”, ke kterému mladý jedinec vzhlíží a na základě chování tohoto

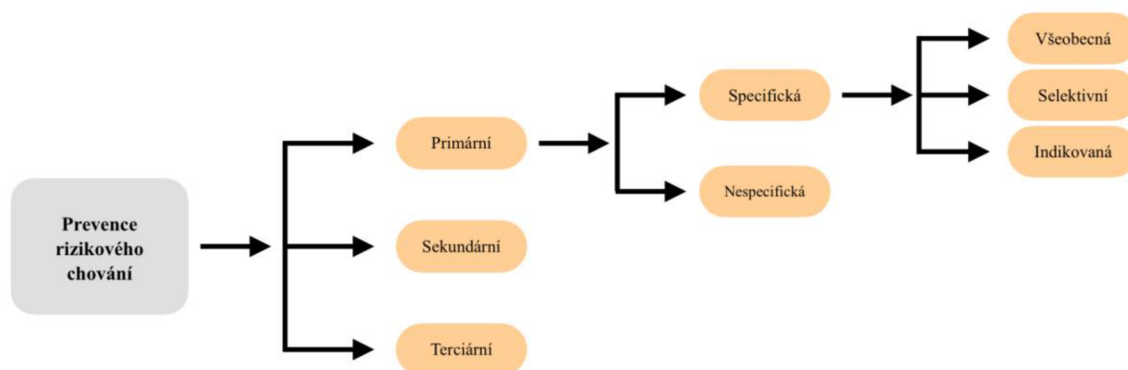
vzoru, je tvořen charakter jeho budoucího života. Součástí tohoto tématu je také problematika životního stylu současné postmoderní rodiny. S nástupem nových technologií, upřednostněním kariérního růstu rodičů, urbanizací, konzumním způsobem života společnosti či enormním zesílením vlivu masmédií, se tradiční model životního stylu rodiny určitým způsobem deformuje. Kraus (2014) například uvádí, že součástí životního stylu dnešních rodin je především navštěvování nákupních center, „zpeněžování dětství“ či nedostatek času v důsledku kariérního růstu rodičů, což může být příčinou výskytu deviantního chování.

Obecně lze říci, že prevenci rizikového chování dělíme na základní tři druhy. Konkrétně se jedná o primární, sekundární a terciární. Podrobněji lze tyto druhy specifikovat následovně:

- a) **Primární prevence** – preventivní aktivity, které se zaměřují na doposud nezasazenou populaci;
- b) **sekundární prevence** – zaměřuje se na jedince a skupiny osob, kteří se chovají rizikově a jsou potencionálními pachateli či oběťmi trestné činnosti;
- c) **terciární prevence** – zabývá se resocializací již narušených osob a její snahou je snížení rizika, typickou metodou je „harm reduction“ (Bělík, Hoferková, 2016).

V oblasti prevence rizikového chování ve školství se pravděpodobně budeme nejvíce setkávat s prvním typem prevence, tedy prevencí primární. Ovšem primární prevenci lze členit na více druhů, dle jejího konkrétního zaměření (viz Schéma 1). Jedná se o:

- a) **Specifická primární prevence** – zaměřující se na konkrétní část populace; lze ji dělit na: všeobecná, selektivní a indikovaná;
- b) **nespecifická primární prevence** – zahrnuje všechny metody a přístupy, které umožňují celkové rozvíjení harmonické osobnosti (Bělík, Hoferková, 2016).

Schéma 1: Přehled systému prevence rizikového chování

Zdroj: Vlastní tvorba

V souladu s MŠMT se ve školském resortu pracuje také s pojmem „efektivní primární prevence“. K jejím zásadám řadíme: interaktivní programy realizované v menších skupinách, podporu a tvorbu dobrého klimatu ve třídě a skupině, programy zvyšující odolnost vůči sociálnímu tlaku, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností, zvyšování zdravého sebevědomí či zvládnání úzkosti stresu. Mezi základní principy lze zařadit: soustavnost, dlouhodobost, aktivnost, přiměřenost, názorovost a uvědomělost (MŠMT, 2010-2028).

V prostředí školy je primární prevence zajišťována školským poradenským pracovištěm, především prostřednictvím školního metodika prevence. Ciklová (2016) mezi základní činnosti školního metodika prevence řadí tvorbu a realizaci preventivního programu školy a aktivit s tím spojených.

Současná úskalí pozice školního metodika prevence spočívají ve sloučení více rolí dohromady. Pouze malá část škol má aktuálně samostatnou pozici školního metodika prevence a z velké části výkon této pozice zůstává na bedrech učitelů, která je pro ně nadlimitní. Důsledkem tohoto spojení může být snížená motivace, zlehčování situací či snížení výkonnosti. Úskalí spočívá současně v osobnosti pedagoga, jehož chování je dětmi vnímáno jako přísné bez potřebné empatie, což vede k nedůvěře. Tato aktuální nepříznivá situace ve školství může vést k nežádoucí realizaci a především k neefektivní primární prevenci.

Specifika realizace prevence rizikového chování v prostředí dětského domova

Stejně jako v běžných školských zařízeních, tak i v školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy je zřízena pozice školního metodika prevence, jehož úkolem je zajišťovat výkon a činnosti spojené s prevencí rizikového chování.

V prostředí dětského domova, podobně jako v běžných školách, je hlavním řídicím dokumentem Minimální preventivní program. *„Tento dokument se vždy zpracovává na příslušný školní rok (krátkodobé cíle primární prevence). ... MPP vypracovává školní metodik prevence v úzké spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky za podpory vedení školy.“* (Ciklová, 2016, s. 44).

Nejen ve školách, ale i v prostředí dětského domova je zapotřebí spolupráce mezi metodikem prevence a pedagogickými pracovníky. Jednotliví pedagogičtí pracovníci poskytují metodikovi prevence podněty pro inovace MPP, potřebná témata a formy realizace. Činí tak na základě své praxe se svěřenci v rodinných skupinách.

Realizace prevence v prostředí dětského domova není jednotná a je zapotřebí přizpůsobovat preventivní aktivity dle potřeb jednotlivých svěřenců a klimatu tohoto prostředí. V závislosti na hierarchii a fungování dětského domova (viz kapitola 3.1) je prevence rizikového chování realizována především v rodinných skupinkách prostřednictvím působícího vychovatele, což obnáší především úzkou spolupráci s metodikem prevence a kontinuální vzdělávání v oblasti rizikových jevů a jejich prevence.

„V současné době není definován přesný a podrobný koncepční rámec preventivních opatření v celé své šíři ve všech typech školských ústavních zařízeních, který by ošetřil tuto specifickou oblast v celém rozsahu.“ (Miovský a kol., 2015, s. 134).

Určitou výhodou preventivní práce v prostředí rodinných skupin je možnost zaměřit se na individuální potřeby jedinců a práce v menších, relativně dlouhodobě stálých skupinách. Tento způsob mnohdy přináší efektivní výstup realizované prevence. Miovský a kol. (2015) předpokládají, že nejvíce preventivních aktivit se realizuje ve formě besedy, přednášky, zážitkových či sportovních aktivit. S ohledem na aktuální stav dětským domovů – transformaci (viz kapitola 3.1), je nezbytné, aby se preventivní aktivity přesunuly výhradně do činnosti rodinných skupin s podpůrnou spoluprací metodika prevence.

2 Ústavní výchova jako jedna z forem péče o dítě

Rodina je pro mnoha z nás prostředím, do kterého se rádi vracíme, sdílíme své pocity, prožíváme společné zážitky a nalézáme bezpečí. Tím, že máme možnost žít v tomto prostředí, máme tendence vnímat rodinu jako naprostou samozřejmost. Bohužel i v naší společnosti jsou jedinci, kteří neměli takové štěstí, aby zažili sladkost a bezpečí rodinného kruhu. A právě v tento moment se otevírá možnost záchrany, kterou můžeme nazvat ústavní výchovou. Ústavní výchova je jedna z forem péče o dítě, kdy rodina neumí, nemůže nebo nechce se o své nezletilé potomky postarat. V naší společnosti se k otázce ústavní výchovy objevuje mnoha různorodých názorů, pozitivních, ale i negativních. V následující kapitole budeme mít příležitost nahlédnout pod pokličku problematiky ústavní výchovy, jejího zákonného ukotvení, realizace či rizika, která může přinášet.

2.1 Ústavní výchova a její zákonné ukotvení

Samotný základní pojem „ústavní péče“ zahrnuje více, než jen pouze význam ve smyslu jedné z forem náhradní péče o dítě. Dle Matouška (1999) lze ústavní péči dělit na základě délky hendikepu klienta, např. **krátkodobý** – klasický model, **dlouhodobý** – rehabilitační model či **trvalý** – pečovatelský model.

Samotný termín „ústav“ je sám o sobě velmi stigmatizující a důsledkem špatného vedení a realizace ústavů v minulosti, si nese i v současné době mnoho předsudků. Ovšem celková pojetí ústavů ve všech oblastech života prošla za poslední desetiletí velmi výraznou a prospěšnou transformací, v mnoha případech ve snaze se zapojit do procesu deinstitucionalizace.

Obecně lze mezi základní funkce ústavů zahrnout tyto tři:

- a) **Podpora a péče** – především v případech, kdy je poskytována náhrada za absenci rodiny či její nefunkčnost (dětské domovy, domovy pro důchodce, zařízení pro svobodné matky s dětmi a mnoho dalších);
- b) **léčba, výchova a resocializace** – základem je úsilí o dosažení změny (jedná se především o nemocnice, zařízení pro rizikovou mládež, rehabilitační ústavy a další);
- c) **omezení, vyloučení a represe** – primárním cílem je ochrana společnosti (především věznice a psychiatrické zařízení s nedobrovolným pobytem) (Matoušek, 1999).

Zaměříme-li se konkrétně na ústavní péči, jejímž účelem je výchova a náhradní péče o dítě, jedná se o ústavní výchovu. Společná ustanovení, která upravují tuto problematiku, najdeme pod zákonem č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*.

Janský (2014) ve své publikaci ve vztahu k ústavní výchově konkrétně uvádí: „*Problematika ústavní výchovy je celospolečenský problém, který souvisí se sociálním klimatem společnosti, odráží aktuální hodnoty, postoje, názory, ekonomické priority a v neposlední řadě také politické priority. Vyjadřuje úroveň sociálního citění, priority výchovných cílů, včetně kvality školského systému i postavení rodiny a reálných možností její podpory.*” (Janský, 2014, s. 115). Lze tedy říci, že celkový koncept ústavní výchovy a jeho vnímání se společně mění v souvislosti s postupným vývojem společnosti a kultury, ve které je realizována.

Zákonné ukotvení ústavní výchovy

Jak již bylo výše zmíněno, primární dokumentem upravující problematiku ústavní výchovy, je zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů* (dále jen zákon č. 109/2002). Ve spojitosti s tímto stěžejním dokumentem lze zmínit také zákon č. 333/2012, kterým se mění zákon č. 109/2002. Mezi základní oblasti, kterým se zákon č. 109/2002 věnuje, můžeme například zařadit:

- a) Úvodní ustanovení – účel ústavní výchovy a působnost školských zařízení pro výkon ústavní výchovy;
- b) typologie zařízení pro výkon ústavní výchovy, jejich charakteristika a realizace;
- c) charakteristika střediska výchovné péče a jeho realizace;
- d) ustanovení týkající se pracovníků v zařízeních či středisku (např. podmínky psychické způsobilosti);
- e) práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení;
- f) práva a povinnosti ředitele zařízení a osob odpovědných za výchovu;
- g) úhrada péče, kapesné, osobní dary, věcná pomoc a další (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Do problematiky ústavní výchovy a jejího zákonného ukotvení lze zahrnout další dva legislativní dokumenty, které tyto problematiku zmiňují. Konkrétně se jedná o zákon č. 89/2012 Sb., *Občanský zákoník* (dále jen Občanský zákoník), hlava III – poručenství

a jiné formy péče o dítě, díl 4 a dále také zákon č. 359/1999 Sb., *sociálně-právní ochrana dětí*, hlava II – opatření na ochranu dítěte.

2.2 Realizace ústavní výchovy a její aktuální stav

Zpočátku je zapotřebí věnovat pozornost důvodům, které vedou k nařízení ústavní výchova a celkovému průběhu tohoto procesu. Důvody, které vedou k nařízení ústavní výchovy, upravuje Občanský zákoník, konkrétně hlava III, díl 4:

- a) Výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový, duševní nebo jeho řádný vývoj je vážně ohrožen;
- b) rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dětí (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Ptáček a kol. (2011) ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí provedly průzkum nejčastějších důvodů vedoucí k umístění dětí do náhradní rodinné péče, konkrétně dětského domova, kde je realizována ústavní výchova (viz obrázek 1).

Důvod	%
Nedostatečná péče o dítě	66
Finanční situace rodiny	10
Rodiče nezvládají problémové chování dítěte	7
Sociální důvody rodiny	5
Alkohol v rodině	5
Týraní	4
Rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody	3

Obrázek 1: Důvody umístění do dětského domova

Zdroj: Ptáček a kol., 2011, s. 10

Občanský zákoník také současně obsahuje paragraf, který objasňuje častokrát mylné myšlení, že ústavní výchovu lze nařídit na základě bytových podmínek rodiny. Konkrétně je v §971, odst. 3 uvedeno, že: „*Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově...*” (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Jak již z výše uvedeného paragrafu vyplývá, o nařízení ústavní výchovy rozhoduje bezvýhradně soud. Soud rozhodne na základě předchozího šetření orgánu sociálně-právní

ochrany dětí a popřípadě dalších svědectví jiných organizací, které se v konkrétním případě iniciovali. Zpravidla se jedná o neziskové organizace, jejichž náplní práce je sociálně aktivizační služba.

Ústavní dobu lze nařídít nejdéle na dobu tří let a následně ji lze prodloužit, pokud důvody pro její trvání i nadále přetrvávají. Opakované prodloužení ústavní výchovy je možné, ovšem je zapotřebí dodržení lhůty tří let. V rámci této doby má soud za povinnost průběžně prozkoumávat, zda důvody k nařízení ústavní výchovy přetrvávají. Zpravidla je lhůta přezkoumávání stanovena na 6 měsíců. Soud si ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí vyžádá názor samotného dítěte a jeho rodičů (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Pokud soud u dítěte rozhodne o výkonu ústavní výchovy, součástí rozhodnutí je také určení, do kterého zařízení a v jaké době bude dítě zařazeno. V tomto případě má pak soud na výběr z několika možných institucionálních zařízení, které patří pod různá ministerstva České republiky (viz schéma 2).

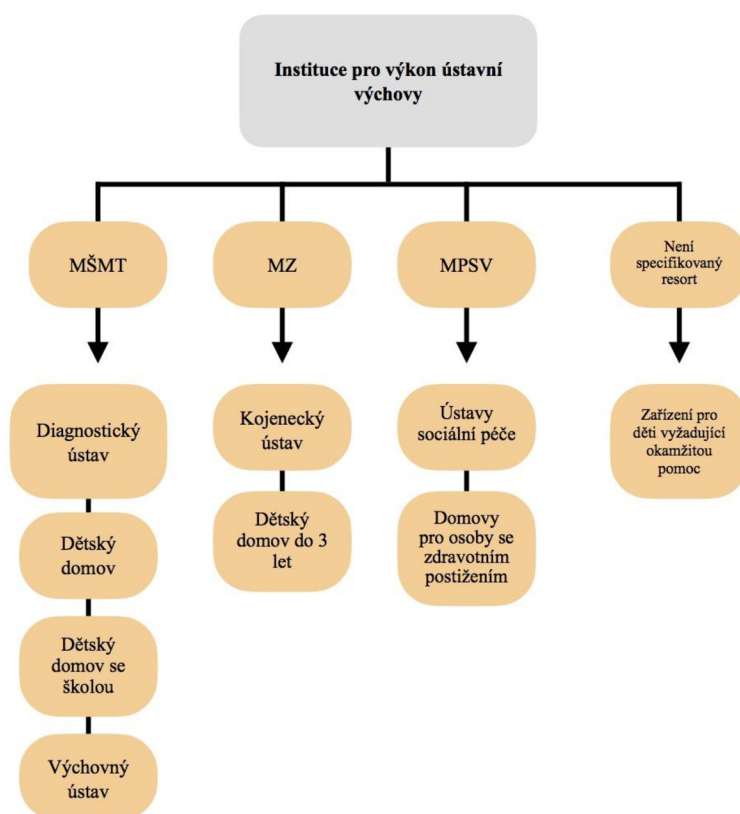

Schéma 2: Přehled institucí pro výkon ústavní výchovy

Zdroj: Kubíčková, 2011, s. 5

Pokud se zaměříme primárně na počet školských zařízení pro ústavní výchovu, poslední zveřejněné výsledky průzkumů lze nalézt na oficiálních stránkách Českého statistického úřadu, který realizoval mapování počtu zařízení a umístěných dětí ve školním roce 2018/2019. Celkově v této době bylo zřízených 204 zařízení, v nichž bylo umístěno 6394 dětí. Podíváme-li se konkrétně na počty dětí v jednotlivých typech zařízení, statistická data jsou následující:

- a) Dětské domovy: 4248 dětí;
- b) dětské domovy se školou: 759 dětí;
- c) výchovné ústavy: 993 dětí;
- d) diagnostické ústavy: 394 dětí (Český statistický úřad, 2019).

Lze předpokládat, že celkové počty se v současné době mohou lišit, i když se jedná o relativně krátký časový úsek. Janský (2014) sám k této problematice uvádí, že Česká republika patří k evropským zemím, které mají vzrůstající počet dětí v ústavní výchově.

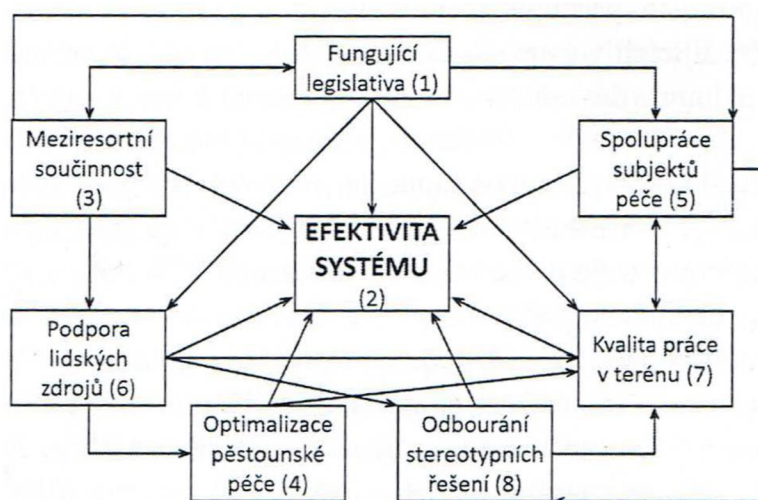
Aktuální a kompletní čísla k jednotlivým zařízením podle krajů a okresů, nabízí Databáze ústavní výchovy, kterou spravuje MŠMT. Jako příklad můžeme uvést, že v současné době (k červenci 2023) se v diagnostickém ústavu v Hradci Králové (ulice Říčařova) fyzicky nachází 20 svěřenců a 4 svěřenci jsou plánovaně přijímáni (Databáze ústavní výchovy, 2023).

Velmi aktuálním a stále otevřeným tématem v této problematice je transformace a deinstitucionalizace systému ústavní výchovy. MŠMT představilo rámcový koncept pro transformaci náhradní výchovné péče ve školských zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu, v němž jsou uvedeny základní principy, na kterých by celková transformace systému měla stát a realizovat se:

- a) **Dostupnost a vzájemná provázanost** všech důležitých služeb a informací bez zbytečných odkladů a za předpokladu ochrany osobních údajů;
- b) **zvýšení kvality života a zabezpečení potřeb dětí;**
- c) **zvyšování profesionality a odbornosti pracovníků** – především uplatňování individuálního přístupu k dětem ve všech oblastech s ohledem na jejich potřeby;
- d) **efektivní a nezbytná péče o dítě**, která je založena na správné depistáži, indikaci a včasné intervenci, zavádění inovativních postupů, flexibilita k novým transformačním změnám, mnohdy i neočekávaným;
- e) **destigmatizace** – zohlednění ochrany dítěte i rodiny před negativním označováním v průběhu diagnostické, preventivní, výchovné či jiné péče;

- f) **komplexnost** má být zajištěna na základě individuální situace a potřeb dítěte, přičemž musí obsahovat speciálně edukativní, specificky léčebné, terapeutické a preventivní postupy včetně sociální práce, jejich efektivita vychází z poznatků výzkumů a praxe (MŠMT, 2009).

Vávrová a kol. (2015) za nejdůležitější složku úspěšné a efektivní transformace ústavní výchovy, považují především fungující legislativu a meziresortní kooperaci. Za efektivní vyzdvihují také celkovou spolupráci všech dílčích složek, kteří systém ústavní výchovy tvoří nebo se na něm podílejí (viz obrázek 2).

Obrázek 2: Model fungování systému péče o děti v ústavní výchově

Zdroj: Vávrová, 2015, s. 24

Položíme-li si otázku, co je hlavním cílem transformace v systému péče o dítě v ústavní výchově, lze dle Janského (2014) konstatovat, že se jedná o požadavek snížení počtu umístovaných dětí do institucionální péče a zvyšování kvality poskytované péče včetně fungujících plnohodnotných alternativ náhradní péče.

Stejně jako MŠMT, tak i Janský (2014) uvádí principy procesu transformace ústavní výchovy. Z velké části se jejich principy shodují, ovšem Janský je více specifikuje a uvádí konkrétní možnosti realizace, zahrnující například: komunikace a operativní spolupráce zařízení a orgánu sociálně-právní ochrany dětí; zvýšení počtu terénních sociálních pracovníků navštěvující ohrožené rodiny (preventivní působení); zařazení výchovně-terapeutické práce s dítětem do odbornosti pracovníků zařízení a další.

Z výše uvedeného je zřejmé, že realizace není snadná a nejedná se o krátkodobý proces. Transformace není procesem pouze pro zařízení pro výkon ústavní či ochranné

výchovy, ale vše je mnohem hlubší a provázanější, než by se dalo zdát. S ohledem na stále nerevidovanou legislativu, nekoordinovanou spolupráci či nesjednocení problematiky náhradní rodinné péče výhradně do jednoho resortu, není výjimkou, že i v dnešní postmoderní době existují zařízení, které nám připomínají spíše internátní či represivní typ institucí. I přesto, že se jedná o široce obsáhlý, provázaný a na sobě závislý systém jednotlivých dílů, je nezbytné se především zaměřit na to nejdůležitější, a to poskytnout dítěti prostředí, které bude co nejvíce napodobovat prostředí rodiny.

Nedílnou součástí realizace ústavní výchovy v zařízeních je také personální obsazení, které zajišťuje celkový chod a naplňuje jeho podstatu. Primární řeč je především o pedagogických pracovnících, kteří jsou hlavními aktéry výchovně vzdělávacího procesu a stávají se nejdůležitější součástí života dětí vyrůstajících v zařízeních. Ve školských zařízeních pro realizaci ústavní či ochranné výchovy dle zákona č. 563/2004 Sb., *o pedagogických pracovnících* (dále jen zákon č. 563/2004) jsou zřízeny tyto pracovní pozice, kteří dle §2 vykonávají přímou pedagogickou činnost:

- a) Vychovatel;
- b) speciální pedagog;
- c) speciální pedagog – zaměření na etopedii;
- d) psycholog;
- e) asistent pedagoga;
- f) vedoucí pedagogický pracovník – vedoucí vychovatel (Zákon pro lidi, 2023).

Stejně jako ostatní pedagogičtí pracovníci ve školství, i v tomto případě je zde podmínkou výkonu zaměstnání ve školském zařízení odborná kvalifikace. Zaměříme-li se na jednu z nejdůležitějších pracovních pozic, a to vychovatele, musí zde být splněny podmínky dle §16, odst. 2, zákona č. 563/2004:

- a) Vysokoškolské vzdělání v oblasti pedagogických věd se zaměřením na speciální či sociální pedagogiku;
- b) vyšší odborné vzdělání zaměřené na speciální pedagogiku nebo;
- c) vzdělání stanovené podle §16, odst. 1 a vzdělání v programu celoživotního vzdělání na vysoké škole se zaměřením na speciální pedagogiku (Zákon č. 563/2004 Sb.).

Každý pedagogický pracovník pracující s dětmi s nařízenou ústavní výchovou má současně za povinnost podstoupit vyšetření psychické způsobilosti podle §18, zákona č. 109/2002.

2.3 Rizika a důsledky ústavní výchovy

Ačkoliv ústavní výchova patří mezi formy náhradní rodinné péče a měla by svým charakterem nahrazovat rodinné prostředí, i zde se můžeme setkat s riziky či důsledky, které se mohou u dítěte objevit.

„Základní nenaplněnou potřebou v institucionální péči bývá považována potřeba jistoty a bezpečí související zejména s úzkou citovou vazbou mezi dítětem a matkou.” (Vávrová a kol., 2015, s. 26). V tomto kontextu je důležité zmínit již velmi známou teorii vazby Johna Bowlbyho (2010), který předpokládá, že pokud je vztah mezi matkou a dítětem v raném věku narušen nebo dokonce dojde k absenci této emoční vazby, může dojít k ovlivnění budoucího života jedince a sociálních vztahů k ostatním.

V souvislosti s touto problematikou je vhodné zmínit a charakterizovat problematiku deprivace, která je typická především pro děti, které vyrůstají v institucionální péči bez přítomnosti matky. Podrobněji lze říci, že se jedná o „...*takový stav duše, kdy se nám něčeho opravdu nezbytného nedostává po příliš dlouhou dobu a jednoznačně tím strádáme.*” (Šance dětem, 2023). Nejčastěji je tento pojem spojován s psychikou člověka a zde tedy můžeme hovořit o tzv. psychické deprivaci. Psychická deprivace vzniká na základě dlouhodobého nedostatečného uspokojení základních duševních, sociálních či emočních potřeb. Matějček (1999) uvádí v této spojitosti, že typické pro děti z ústavní výchovy je „deprivační syndrom”. Konkrétně se k této problematice vyjadřuje následovně: *„Děti vychovávané ve větších skupinách, v nichž se na směny pečující osoby, jsou několikanásobně méně než v rodině podněcovány ze strany dospělého a mají také několikanásobně méně příležitostí samy dospělého upoutat svým projevem.”* (Matějček, 1999, s. 63). Současně také autor dodává, že deprivované ústavní děti jsou ve srovnání se svými vrstevníky vyrůstající v rodinách méně nadané, pomalejší, občas hyperaktivní, úzkostné, bojácné a mají částečně narušené vztahy k ostatním lidem.

Ptáček a kol. (2011) pod záštitou Ministerstva práce a sociálních věcí analyzovali nejčastější důsledky, které institucionální péče může způsobit v raném věku dítěte. Tyto důsledky rozdělili do základních 5 oblastí:

- a) Poruchy somatického vývoje;
- b) poruchy intelektu a motoriky;
- c) poruchy vývoje řečových schopností;
- d) poruchy socioemočního vývoje a
- e) rozvoj psychických poruch (Ptáček a kol., 2011).

Podrobnější popis jednotlivých důsledků institucionální péče je k nahlédnutí níže (viz obrázek 3).

poruchám SOMATICKÉHO VÝVOJE
<ul style="list-style-type: none"> - Opoždění tělesného vývoje - Oslabený imunitní systém - Zvýšená potřeba specializované lékařské péče - Další interní obtíže
poruchám INTELEKTU A MOTORIKY
<ul style="list-style-type: none"> - Opožděný rozumový vývoj - Nižší hodnoty rozumových schopností - Opožděný motorický vývoj
poruchám VÝVOJE ŘEČOVÝCH SCHOPNOSTÍ
<ul style="list-style-type: none"> - Opožděný rozvoj řeči - Omezené schopnosti vyjadřování - Omezená slovní zásoba
poruchám SOCIOEMOČNÍHO VÝVOJE
<ul style="list-style-type: none"> - Opožděný socioemoční vývoj - Obtíže s navázáním citových vazeb - Nedůvěřivost nebo naopak bezmezná důvěřivost - Nízká sebedůvěra a uvědomění si vlastní hodnoty - Špatné zvládnání stresových situací
rozvoji PSYCHICKÝCH PORUCH
<ul style="list-style-type: none"> - Častý výskyt psychických obtíží - Časté užívání psychiatrické medikace - Vyšší potřeba speciální psychiatrické péče

Obrázek 3: Důsledky institucionální péče v raném věku

Zdroj: Ptáček a kol., 2011, s. 16

Matějček (1999) jako další rizika ústavní péče (výchovy) uvádí možnost vzniku šikany či ztrátu soukromí. K výskytu šikany se také vyjadřuje Veřejný ochránce práv v souhrnné zprávě z návštěvy školských zařízení pro výkon ústavní výchovy: „*Zařízení mají dětem vytvářet podmínky podporující jejich sebedůvěru, rozvíjet citovou stránku jejich osobnosti a umožňovat jejich aktivní účast ve společnosti. Každé z dětí má rovněž právo na respektování své důstojnosti a jsou to právě zařízení, která jim mají během pobytu toto právo zajistit. Následky, které může šikana na dětech zanechat, si s sebou mohou děti nést celý život.*” (Veřejný ochránce práv, 2022).

Dále se Matějček (1999) také zmiňuje o možnosti vzniku erotických vztahů mezi klienty, především „pseudohomosexuální dvojice” a tzv. „hospitalismus”, „...*tedy stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní „civilní život.”* (Matějček, 1999, s. 118). Problematika adaptace na zařízení, kde probíhá ústavní výchova je velmi aktuální a v rámci zařízení se se svěřenci pracuje na přípravě na samostatný život, aby byli schopni se ve světě mimo zařízení orientovat a adekvátně se sami o sebe postarat. I přes tuto snahu svěřenců a pracovníků zařízení občas dochází k situacím, kdy svěřenci berou tuto problematiku na lehkou váhu a do světa vstupují s „růžovými brýlemi” a vidinou, že se o ně někdo vždy postará (viz kapitola 3.2).

3 Dětský domov jako školské zařízení pro výkon ústavní výchovy

Dětský domov je jednou z alternativ, kam soud může umístit děti s nařízenou ústavní výchov. Jeho snahou je poskytnout náhradní domov dětem, kteří neměly příliš mnoho štěstí na to, aby mohly být se svou biologickou rodinou. Na realizaci tohoto náhradního domova a pomyslné rodiny mají velkou zásluhu tety a strejdové, kteří dělají vše proto, aby dětem bylo co nejlépe a dávají jim ohromný kus svého srdce. Následující kapitola nám bude mít příležitost představit problematiku dětských domovů, jeho fungování, realizaci činnosti rodinných skupin a osobu vychovatele, jako jednu z nejbližších osob svěřených dětí.

3.1 Charakteristika prostředí a fungování dětského domova

Základní strukturu dětského domova tvoří rodinná skupina. Legislativně je otázka rodinných skupin v dětském domově ukotvena v již známém zákoně č. 109/2002, který stanoví, že maximální počet dětí v této skupině může být nejméně 6 a nejvíce však 8 dětí. Současně jsou stanovena kritéria pro složení těchto skupin. Zpravidla se rodinná skupina skládá z dětí různého věku a pohlaví, přičemž pokud se jedná o sourozence, jsou zařazovány do jedné společné skupiny. Pokud však dochází k výchovným problémům, lze sourozence rozdělit do jiných rodinných skupin (Zákon č. 109/2002 Sb.). Z praxe lze říci, že tomuto zásadnímu rozdělení sourozenců do jiných skupin předchází dlouhodobá intenzivní práce s jednotlivci i se skupinou, kde hlavním záměrem je narovnat vztahy a podporovat vzájemné vazby tak, aby nedocházelo k dalšímu narušení. Zde hraje zásadní roli vychovatel, vedení konkrétního dětského domova i externí odborní pracovníci, kteří se na celém řešení situace podílí. Nejen, že je důležité pracovat s motivací, ale také s určitými základy mediace.

Do dětského domova jsou zpravidla umísťovány děti od 3 do 18 let a současně zde mohou být umístěny nezletilé matky s jejich dětmi (Zákon č. 109/2002 Sb.). Pokud dítě dovrší věkové hranice 18 let věku a chce v dětském domově zůstat, lze se s vedením domluvit na setrvání, ovšem s podmínkou pokračujícího vzdělávání a podepsání smlouvy. Pokud svěřenec splní podmínku vzdělávání, může v dětském domově zůstat až do svých 26 let.

Jak již bylo zmíněno, rodinná skupina je pomyslným základním kamenem dětského domova, kde se realizuje výchovně-vzdělávací činnost. Ovšem, každý dětský domov má svou specifickou organizační strukturu, která vše řídí a bez ní by celkově

instituce nemohla fungovat. Následující schéma organizační struktury má za úkol přiblížit pracovní pozice, které se v dětském domově nacházejí a jakým způsobem je celkový systém rozsáhlý a provázaný. Za účelem vypracování schématu (schéma 3) bylo využito informací z prostředí dětského domova, v němž bylo realizováno výzkumné šetření. S ohledem na přání vedení instituce, zůstává místo a název dětského domova v anonymitě.

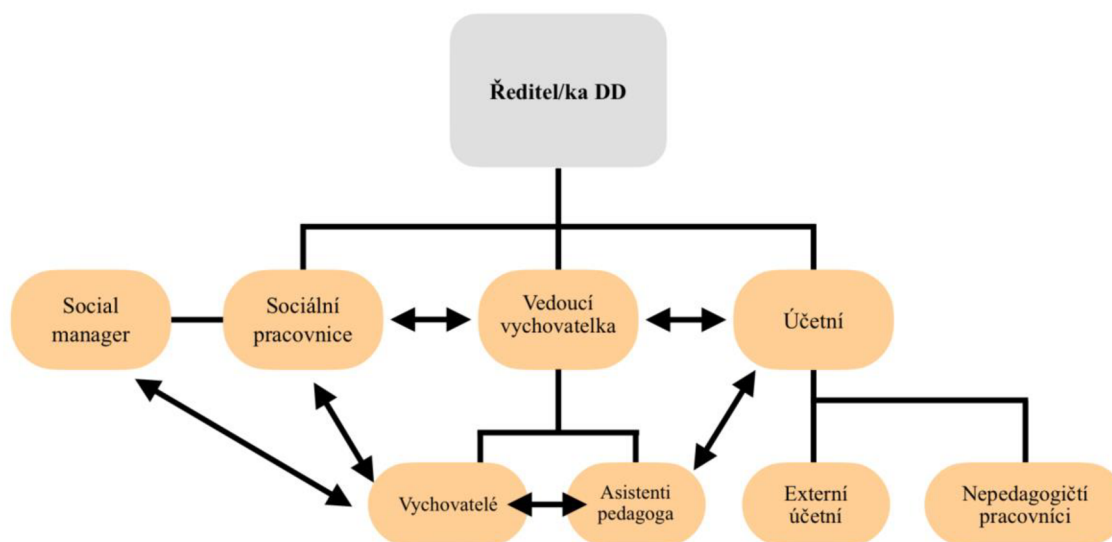

Schéma 3: Příklad organizační struktury dětského domova

Zdroj: Vlastní tvorba

Ze schématu jasně vyplývá, že každá pozice má svého přímého nadřízeného a jednotlivé složky mezi sebou spolupracují a komunikují. Na základě této dobře zorganizované spolupráce lze docílit toho, že instituce bude prosperovat a správně fungovat.

Standardně na každou rodinnou skupinu připadají 2 vychovatelé a 2 až 3 asistenti pedagoga. Na jedné společné směně je vždy jeden vychovatel a jeden asistent pedagoga. Tyto osoby mají na základě své společné spolupráce zajišťovat hladký a bezproblémový chod rodinné skupiny. Primární prací vychovatele je přímá práce s dětmi, zahrnující výchovu, řešení školních záležitostí, ale také záležitostí běžného rodinného života, jako jsou například doprovody na kroužky, úklid domácnosti, hygiena a další. Asistenti pomáhají vychovateli zajistit chod domácnosti, aby jeho působení mohlo cílit co nejvíc na děti. Tudiž jejich primární činností je zajištění stravování, oblečení, obuvi, doprovody a vyzvednutí ze škol/školky, pomoc při přípravě na vyučování. Zkráceně lze říci, že pomáhají s čímkoliv je potřeba a jsou pravou rukou vychovatelů.

Stejně jako ostatní pedagogičtí pracovníci, i vychovatelé mají nepřímou práci, spočívající v přípravách a dokumentaci, která je nedílnou součástí této práce.

Chod rodinné skupin se snaží napodobit klasické rodinné prostředí. Děti v dětském domově navštěvují klasické či speciální základní nebo střední školy, stejně jako děti z jiných rodin. Každý školní den je věnována pozornost především přípravě na vyučování - plnění domácích úkolů, studium učební látky či rozšiřování slovní zásoby hlasitou četbou. Po splnění školních povinností mají děti své zájmové kroužky, které pokud chtějí, navštěvují po celý školní rok, dle svých zájmů. Pro zbytek děti má vychovatel předem naplánované jiné aktivity, které jsou v souladu s celoročním plánem rodinné skupiny. Lze ale říci, že na odpoledních aktivitách se domlouvají děti a vychovatel společně, tak aby jejich realizace vedla ke spokojenosti všech z rodinné skupiny.

I přes největší snahu, aby bylo vytvořeno prostředí, které co nejvíc napodobuje rodinu, je zapotřebí se řídit zákonem, který nám stanoví základní pravidla fungování. Zákon č. 109/2002 upravuje také otázku základních práv a povinností dětí a současně například otázku výchovných opatření či kapesného.

Pokud se zaměříme zprvu na práva dětí umístěných v zařízení pro výkon ústavní výchovy, lze jako příklad uvést, že tyto děti mají právo na:

- a) Zajištění plného přímého zaopatření;
- b) rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností;
- c) respektování lidské důstojnosti;
- d) společné umístění se svými sourozenci;
- e) vytváření podmínek pro dosažení vzdělání;
- f) svobodu náboženství;
- g) podávat žádosti a stížnosti;
- h) být ohodnocováno a odměňováno;
- i) udržovat kontakt s osobami, které jsou zodpovědné za výchovu a dalšími blízkými osobami;
- j) a další (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Ve stejném paragrafu téhož zákona (§20) jsou současně také uvedeny povinnosti ukládající dětem se jimi řídit. Mezi takové povinnosti jako příklad můžeme uvést:

- a) Dodržování kázně a pořádku;
- b) plnění pokynů a příkazů zaměstnanců zařízení;
- c) nepoškozovat cizí majetek;

- d)** udržovat zásady slušného jednání s osobami;
- e)** poskytnout na vyzvu ředitele doklady o svých příjmech;
- f)** předat do úschovy řediteli věc, která ohrožuje výchovu, zdraví či bezpečnost;
- g)** na vyzvání ředitele se podrobit vyšetření zda není pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek;
- h)** a dodržovat vnitřní řád zařízení (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Jedním ze zásadních témat výchovy v dětském domově je udělování výchovných opatření. Výchovná opatření lze chápat jako výchovnou reakci na situace, které se vymyká běžnému, normálnímu či dokonce i slušnému chování dítěte. Tato výchovná opatření lze dělit na záporná a kladná. Záporná výchovná opatření jsou zpravidla ukládána za porušení povinností – konkrétně za porušení vnitřního řádu daného zařízení. Z praxe se například může jednat o vulgarity vůči pedagogickému pracovníkovi, dlouhodobé nevhodné chování, neplnění si povinností směrem k chodu rodinné skupiny, podvodné a lživé chování a mnoho dalších. Za takové chování lze konkrétně dle zákona č. 109/2002 uložit tato výchovná opatření:

- a) „Odňata výhoda podle odstavce 3;*
- b) sníženo kapesné v rozsahu stanovené tímto zákonem;*
- c) s nařízenou ústavní výchovou omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu stanoveném vnitřním řádem;*
- d) odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti či akce;*
- e) s nařízenou ústavní výchovou zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob zodpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců” (Zákon č. 109/2002 Sb.).*

Oproti záporným opatřením hrají významnou roli také kladná výchovná opatření, která se zpravidla udělují za příkladné chování nebo pozitivní vynaloženou činnost, kterou dítě samo od sebe vykonalo. Z praxe můžeme hovořit například o těchto situacích: pomoc na mimořádné akci, vzorné chování, nadměrná pomoc při chodu rodinné skupiny či charitativní činnost. Oproti záporným výchovným opatřením zde máme velkou škálu možností výběru odměn. V zákoně č. 109/2002 se konkrétně uvádějí tato:

- a) „Prominuto předchozí opatření podle odstavce 1;*
- b) udělena věcná nebo finanční odměna;*
- c) zvýšeno kapesné v rozsahu stanoveném tímto zákonem;*

- d) *povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo přiznána jiná osobní výhoda...*” (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Současně je dále zákonně upraveno, že dítěti je umožněno za dobré výsledky udělit samostatnou vycházku nejvýše na 12 hodin. S odkazem na výše uvedené a zkušenosti z praxe lze říci, že kladné výchovné opatření se uděluje především na společné domluvě pedagogického pracovníka a svěřence. Většinou si děti jako odměnu přejí to, co jim udělá radost. Jako příklad věcné odměny lze uvést: bezdrátová sluchátka, hra dle výběru, parfém, vlasová kosmetika a další předměty, které se odvozují od individuálního přání dítěte. Současně si také děti mohou přát například lístky do kina, vstupenky do aquacentra, návštěvu kadeřnictví a mnoho dalších různorodých aktivit.

3.2 Příprava svěřenců dětského domova na samostatný život

Součástí činnosti rodinné skupiny je kontinuální příprava na samostatný život mimo prostředí dětského domova. Tato činnost by měla být plynulá a probíhat přirozenou formou postupně po celou dobu pobytu dítěte v zařízení dětského domova. Intenzivnější příprava na samostatný život začíná probíhat od 16 roku dítěte, kdy dítě, pokud je na to připraveno z rodinné skupiny, může být zařazeno do tzv. „samostatné skupiny” či „cvičného bytu”, kde pod dohledem pedagogických pracovníků a sociální pracovnice zkouší samostatně fungovat a starat se o sebe a domácnost.

SKP-centrum (2018) ve své studii analyzovalo potřeby mladých lidí, které opouštějí systém náhradní péče. V této studii uvádí základní cíle, které by měly být plněny po celý život jedincem, aby příprava na odchod z dětského domova, byla jednodušší. Konkrétně se jedná o tyto cílové oblasti:

- a) **Rozvoj osobnosti dítěte** – například hygienické návyky, sebeobslužné činnosti, praktické činnosti, sportovní dovednosti, podpora talentu, soužití s jinými lidmi, soudržnost se skupinou, finanční gramotnost;
- b) **samostatné rozhodování** – například schopnost se správně rozhodovat, umět si stát za svým názorem, odpovědnost za své rozhodnutí;
- c) **spolupráce a zodpovědnost** – například komunikace s jinými lidmi, zodpovědnost za své činy, zvládání zátěžových a stresových situací, příprava na volbu povolání, orientace na trhu práce, prevence trestního chování;
- d) **zájmová činnost** – smysluplné trávení volného času (SKP-centrum, 2018).

I přes veškerou snahu pedagogických pracovníků naučit jedince starat se sám o sebe, vést spořádaný život, orientovat se v problematice finanční gramotnosti, budoucího zaměstnání či uplatnění na trhu práce, se mohou jedinci setkat se situacemi, při kterých nosí pomyslné „růžové brýle“ a v realitě se potýkají s překážkami, které jim samostatný život mimo dětský domov „podkopává nohy“. Mezi takové překážky můžeme zařadit například:

- a) Sociální nepřípravenost;
- b) nesamostatnost a strach při řešení životních situací;
- c) ekonomická nesamostatnost;
- d) absence emoční podpory;
- e) nevyřešený vztah s biologickou rodinou;
- f) legislativní rámec (SKP-centrum, 2018).

Zaměříme-li se konkrétně na úskalí na trhu práce, Veřejný ochránce práv (2022) ve svém šetření zjistil, že děti po opuštění dětského domova mají potíže především v těchto oblastech:

- a) **Samotném hledání práce** – nízká motivace, nedostatek informačních zdrojů, slabá pracovní morálka, nedostatečné vzdělání a zkušenosti, očekávání vysokého finančního ohodnocení, předsudky;
- b) **přijímací proces** – špatný osobní projev, nevhodná komunikace, neschopnost sepsat životopis, problémy s pravopisem a stylistikou, nízké sebevědomí;
- c) **komunikace s nadřízenými a kolegy v zaměstnání;**
- d) **dodržování pracovní doby a předpisů v zaměstnání** – neomluvená absence, nedodržování pravidel, porušování bezpečnosti práce, pozdní příchody... (Veřejný ochránce práv, 2022).

V momentě, kdy dítě v prostředí dětského domova dovrší 18 let, je zapotřebí, aby se rozhodlo, zda bude chtít v dětském domově setrvat na základě podpisu společné smlouvy či dětský domov opustí a odstartuje tím úplný samostatný život. Jak již bylo na začátku této kapitoly zmíněno, podmínkou pro setrvání po 18 roku života dítěte je pokračování ve vzdělávání. Pokud tuto podmínku splňuje, lze v dětském domově setrvat do jeho 26 let. Rozhodne-li se nebo dítě nespĺňuje podmínky pro setrvání, je zapotřebí se věnovat otázce dalšího bydlení a jak bude nakládat dál se svým životem. V případě, kdy se dítěti podařilo navázat dobrý vztah se svou biologickou rodinou či jinými příbuznými, je možné, aby dítě po odchodu zůstalo dočasně u nich. Je to jedna z variant, kdy dítě získá i emoční podporu a není v dané chvíli na vše sám. Současně existují i případy, kdy dítě

nemá dobrý vztah se svou biologickou rodinou či ji nemá vůbec. V tomto případě lze dočasně využít pomoci některých organizací zabývajících se touto problematikou a nabízejí oporu do doby, než se dítě postaví samostatně na vlastní nohy a je schopné si najít samostatné bydlení a práci. Měrková a Sedláček (2017) ve spolupráci s nadací Sirius při této příležitosti vytvořili přehlednou příručku pro děti odcházející s dětských domovů nebo pěstounské péče a přehledně zde uvádějí možnosti bydlení a pomoci v různých oblastech. Konkrétně jsou uvedeny tyto instituce, pomáhající v oblasti bydlení:

- a) **Azylové domy** – jako příklad lze uvést Azylový dům Chrudim, Azylový dům pro muže v Pardubicích;
- b) **domy na půli cesty** – například: Dům na půl cesty v Hrochově Týnci, Havlíčkově Brodě, Žamberku či Pardubicích;
- c) **noclehárny;**
- d) **další možnosti bydlení** – městské byty, sociální byty, ubytovny, spolubydlení (Měrková, Sedláček, 2017).

3.3 Aktuální témata k problematice dětských domovů

Jak již bylo dříve zmíněno, stejně jako celkový koncept ústavní výchovy, tak i dětské domovy prochází v současné době neustálou a intenzivní transformací. Transformace se týká především oblasti deinstitucionalizace, ale i dalších problematik, jako je například intenzivní práce s biologickou rodinou.

Jako příklad lze uvést příručku standardů kvality pro transformaci dětských domovů, vydanou Pardubickým krajem pro všechny dětské domovy na tomto území. Tyto standardy obsahují konkrétní činnosti, které mají vést k tomu, aby se vytvořilo prostředí co nejvíce podobné rodině. Z náhledu do této příručky můžeme uvést několik doporučení ke změně, které představují správně fungující transformovanou rodinnou skupinu v dětském domově:

- a) Pracovníci dětského domova se společně stravují s dětmi, tráví s nimi čas ve společné domácnosti;
- b) oblečení, obuv, ložní prádlo či nábytek není označen inventárním číslem;
- c) dítě se nestravuje ve společné jídelně dětského domova;
- d) nákup potravin je řešen výhradně v rámci rodinné skupiny, ne v rámci celé instituce;

- e) v době prázdnin nesmí docházet k podřizování dítěte personálnímu zajištění instituce dětského domova – v praxi se jedná o dočasné sloučení domácností z důvodu čerpání dovolené;
- f) jednotlivé domácnosti mají své tradice, zvyky a individuálně slaví narozeniny a jmeniny členů;
- g) dítě nemá předepsaný čas pro osobní hygienu;
- h) právo na soukromí – například zavřené dveře v pokoji, zamykání v koupelně;
- i) dítě má klíče od bytu/domu;
- j) a mnoho dalších (Kraj pro rodinu, 2023).

Potřebnost transformace a tzv. přesunutí rodinných skupin do bytů, kde budou žít jako rodina je nesmírně důležité a je to základním kamenem celé transformace. Důležitost této změny lze spatřovat ve výzkumném šetření organizace Lumos, která se zabývá pomocí vládním a místních úřadům za účelem sjednocení péče o ohrožené děti. Konkrétně ve svém výzkumném šetření pod názvem „Jak na transformaci dětských domovů“ uvádí pozitivní odpovědi celkově 96% dotázaných a potvrzuje tím fakt, že prostředí bytu může vést k lepší individuální práci s dítěte (Lumos, 2021).

Jedním z dalších aktuálních témat vztahující se k problematice dětských domovů je financování jeho provozu. Veškerý provoz dětského domova je financován z rozpočtů státu, kraje či města. Současný systém financování je nově zaměřen nejen na počet rodinných skupin, ale také na velikost dětského domova. Pro další financování je využíváno také různých dotací, grantů či příspěvků od nadací, které zpravidla pomáhají ohroženým dětem sociální exkluzí. Mezi organizace, které finančně podporují dětské domovy, například patří: Nadace Lenky a Romana Šmidberských, Nadační fond Andrey Verešové, Nadace Terezy Maxové, Nadace Dobré víly, Dejme šanci dětem o.p.s. a mnoho dalších. Celkovou problematiku fundraisingu dětského domova má v kompetenci ředitel/ka, jakožto hlavní manager daného zařízení.

Do aktuálních témat v této oblasti lze také zahrnout otázku pěstounské péče, která je upřednostňována před umístěním jedince do dětského domova (ústavní péče obecně). Pěstounská péče je jednou z forem náhradní péče o dítě, jejíž zákonné ukotvení lze sledovat v několika zásadních legislativní dokumentech. Především se jedná o zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

„Do pěstounské péče se svěřují děti, o něž nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník, a to na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Rodič pak může požadovat dítě zpět do své osobní péče.“ (MŠMT, 2023). Občanský

zákoník stanovuje, že svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje bezvýhradně soud. U pěstounské péče má pěstoun nárok na státní příspěvek, který v současné době podle zákona 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, §47d, odst. 2, písm. a), činí 59400 Kč za celý kalendářní rok, ve kterém je dítě svěřeno do péče pěstouna.

V současné době je problematika pěstounské péče velmi aktuální, jelikož je velký nedostatek pěstounů. Překážkou představuje větší množství sourozenců, jelikož je nelze rozdělit a u potencionálních pěstounů, lze umístit pouze jedno dítě. Současně je zde i problematika předsudků vůči romským dětem, které jsou v dětských domovech umístěny. Za účelem pomoci v oblasti pěstounské péče jsou zřízeny organizace na celém území České republiky. Mezi nimi můžeme například uvést PREVENT 99, z.ú. – Centrum podpory pěstounských rodin, Společnost Dobrá rodina, Rodinné a komunitní centrum Chaloupka, Sdružení pěstounských rodin, z.s. a mnoho dalších.

3.4 Sociální pedagog v prostředí dětského domova

Problematika sociálních pedagogů nejen v prostředí dětského domova, ale všeobecně je velmi žhavým tématem, které vyvolává nejednu diskuzi, jak ve společnosti, tak i na akademické půdě. Potřebnost sociálních pedagogů je v naší společnosti velká a žádaná a není tedy divu, že vzniká významný tlak na legislativní úpravu této důležité pozice. V současné době lze legislativní úpravu v této oblasti shledávat pouze v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Podrobněji lze uvést, že po absolvování oboru sociální pedagogiky lze dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, vykonávat pozici vychovatele - §16, pedagoga volného času - §17 a asistenta pedagoga - §20 (Zákon č. 563/2004 Sb.). Současně lze odkázat na výše zmíněný zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kdy po absolvování oboru s tímto zaměřením lze pracovat na pozici sociálního pracovníka – konkrétně lze odkázat na § 110, odst. 4 (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Jednou z důležitých a vlivných institucí v rámci této problematiky, je nedávno vzniklá *Asociace sociálních pedagogů*, jejíž členové usilují o rozšíření problematiky do povědomí společnosti a především o legislativní úpravu. Současně se věnují také koordinaci sociálních pedagogů v oblasti školství, vymezují základní činnosti a předávají užitečné informace pro současné či budoucí sociální pedagogy (*Asociace sociálních pedagogů*, 2023).

V prostředí dětského domova je pozice sociálního pedagoga tzv. doposud neprozkoumanou oblastí. Kraus (2014) ve své publikaci uvádí, že právě pozice sociálního pedagoga by měla nahradit již vzniklé pozice, které jsou v současné době označovány jako „vychovatelé“. Autor také zmiňuje, že uplatnění sociálního pedagoga je velmi žádoucí, četné či pestré a v publikaci zdůrazňuje jeho potřebnost pro fungující společnost.

Lze tedy s odkazem na autora říci, že náplň sociálního pedagoga a vychovatele je velmi podobná, v některých názorech dokonce totožná. Kompletní náplň práce sociálního pedagoga lze shledávat ve třech základních činnostech:

- a) Výchovné působení ve volném čase;
- b) poradenská činnost, která je vykonávána na základě diagnostiky a sociální analýzy problému a životní situace nebo prostředí, v němž probíhá výchovný proces jedince;
- c) reedukační a resocializační péče, včetně terénní práce (Kraus, 2014).

Dále lze říci, že *„sociální pedagog pracuje především s dítětem i s jeho prostředím. Je chápán jako pracovník prevence sociálně-patologických jevů, resp. rizikového chování. Obsah jeho práce se zaměřuje zejména na individuální a skupinové výchovné a preventivní programy a poradenství... v centru pozornosti jeho zájmu by měla být nejen minimalizace sociálně patologických vlivů působících na žáka/dítě, ale mnohem víc i rozvíjení jeho resilience...”* (Škoviera, 2022, s. 46).

Z výše uvedené definice plyne, že náplň sociálního pedagoga v prostředí dětského domova koresponduje i s náplní práce metodika prevence rizikového chování. S odkazem na praxi lze říci, že s ohledem na potřebné vědomosti a zkušenosti pro výkon sociálního pedagoga v dětském domově, je zapotřebí neustálého vzdělávání a zvyšování odbornosti u těchto pracovníků. Současně je také k uvážení myšlenka, zda by nebylo užitečné zřídit pro dětské domovy odborného sociálního pedagoga, který by vypomáhal s diagnostikou problémů či prevencí sociální exkluze a vzniku rizikového chování ostatním pedagogickým pracovníkům, aby se mohli více věnovat výchovně-vzdělávací činnosti.

4 Výzkumné šetření

Následující kapitola je věnována vlastnímu výzkumnému šetření, vycházející z teoretické základny, která byla představena v předchozích kapitolách. Výzkumné šetření je zaměřeno na výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově se zaměřením na rizikové sexuální chování. Součástí této kapitoly je představení kvalitativního způsobu šetření, realizace a interpretace získaných dat. Nedílnou součástí je shrnutí výsledků a doporučení do praxe jako výstup celého výzkumného šetření.

4.1 Výzkumný cíl a metoda výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zmapovat výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově s konkrétním zaměřením na rizikové sexuální chování. Za účelem naplnění cíle výzkumného šetření byla zvolena možnost kvalitativního způsobu šetření s pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru. Díky této zvolené metodě můžeme zajistit podrobná a detailní data, která nám umožní bohatý popis doporučení a plnohodnotný a propracovaný závěr výzkumného šetření.

Specifikace kvalitativního výzkumného šetření

Možnostmi, jakým způsobem realizovat výzkumné šetření představují především 2 hlavní způsoby – kvalitativní a kvantitativní typ. Současně je zde pak možnost pro své šetření využít tzv. smíšeného výzkumného designu. Ten bychom mohli popsat jako kombinaci kvalitativního a kvantitativního způsobu. Pro vlastní výzkumné šetření, jak již bylo výše zmíněno, byla vybrána metoda kvalitativního šetření.

Kvalitativní šetření je dle Hendla (2016) založeno na zkoumání sociálního nebo lidského problému. Stejně tak autor uvádí, že kvalitativní výzkum je realizován pomocí delšího a intenzivního kontaktů s terénem nebo situacemi, ve kterých se nacházejí jedinci či dokonce skupiny. „*Cílem kvalitativního výzkumu je totiž porozumět lidem a událostem v jejich životě.*” (Gavora, 2010, s. 148).

Hendl (2016) uvádí, že kvalitativní výzkum navazuje těsný vztah se subjektem, vzniká prostor pro vytváření nových teorií, výzkumná strategie je slabě strukturovaná, získaná data jsou bohatá a zasahují do hloubky problematiky. Současně autor uvádí výhody a nevýhody využití kvalitativního šetření. Mezi výhody můžeme například dle Hendla (2016) zařadit: získání podrobného popisu, zkoumání v přirozeném prostředí, umožňuje navrhnout teorie, reaguje na místní situace a podmínky. Oproti tomu do

nevýhod zařazuje: získaná data nemusí jít zobecnit a uplatnit v jiného prostředí a populaci, obtížnější testování hypotézy a teorie, sběr a analýza dat je často časově náročná, výsledky mohou být ovlivněny zkušenostmi a preferencemi výzkumníka.

Mezi kvalitativní metody výzkumného šetření lze zařadit pozorování, rozhovor (interview) či analýzu dokumentů. Pro vlastní výzkumné šetření byla vybrána metoda rozhovoru, konkrétněji polostrukturovaný. Polostrukturovaný rozhovor lze dle Gavory (2010) popsat jako kompromis mezi strukturovaným rozhovorem – jasně dané otázky a nestrukturovaným rozhovorem – volný průběh, nepředpokladatelnost informací. Lze tedy říci, že se jedná o předem připravené otázky, kdy informant může odpovědět jakkoliv a výzkumník se ho může dotázat na objasnění či doplnění.

Důležité je především nezanedbat přípravu celého průběhu rozhovoru – nácvik rozhovoru, technické zajištění, čas a prostor pro rozhovor a mnoho dalšího. Gavora (2010) zdůrazňuje důležitost přípravy na interview především právě ve zmíněném nácviku rozhovoru a dovednostech – pružnost, flexibilita, práce s tichem a další. Důležitost Gavora shledává také v prvním dojmu a atmosféry, která panuje při rozhovoru. Hendl (2016) ve své publikaci uvádí zásady pro vedení rozhovoru, níže můžeme uvést některé z nich:

- Dotazovaný se může vyjadřovat svým vlastní stylem a vyjadřovat své termíny;
- tazatelské otázky se neshodují s výzkumnými otázkami;
- klademe vždy jenom jednu otázku;
- otázky jsou doplňovány sondážními otázkami;
- pozorně nasloucháme, projevujeme o informanta zájem;
- udržujeme si neutrální postoj, snažíme se být objektivní;
- je zapotřebí zohlednit časové možnosti informanta;
- po rozhovoru kompletujeme a kontrolujeme své poznámky, jejich úplnost či kvalitu (Hendl, 2016).

4.2 Výzkumné otázky a transformační tabulka

Za účelem výzkumného šetření byla z cíle výzkumného šetření (viz kapitola 4.1) definována hlavní výzkumná otázka (dále jen „HVO“): „**Jaké zkušenosti mají svěřenci vybraného dětského domova s problematikou rizikového sexuálního chování?**“. K získání podrobných dat byly vytvořeny 4 dílčí výzkumné otázky (dále jen „DVO“), které zní následovně:

- 1) **DVO I:** V jaké míře jsou svěřenci dětského domova orientováni v problematice rizikového sexuálního chování?
- 2) **DVO II:** S jakými projevy rizikového sexuálního chování se svěřenci vybraného zařízení setkávají nejčastěji?
- 3) **DVO III:** Co je důvodem rizikového sexuálního chování?
- 4) **DVO IV:** S jakými preventivními aktivitami přichází svěřenci vybraného dětského domova ve spojitosti s problematikou rizikového sexuálního chování?

K jednotlivým DVO byly vytvořeny tazatelské otázky (dále jen „TO“), které byly využívány v přímém kontaktu při rozhovorech s informanty. Za účelem přehlednosti byla pro výzkumné otázky vytvořena transformační tabulka (viz Tabulka 1), která zahrnuje HVO, DVO i všechny tazatelské otázky.

Tabulka 1: Transformační tabulka výzkumných otázek

Hlavní výzkumná otázka (HVO)	Dílčí výzkumná otázka (DVO)	Tazatelská otázka (TO)
HVO: Jaké zkušenosti mají svěřenci vybraného dětského domova s problematikou rizikového sexuálního chování?	DVO I: V jaké míře jsou svěřenci dětského domova orientováni v problematice rizikového sexuálního chování?	TO I: Co si představíš pod pojmem rizikové sexuální chování?
		TO II: Co je podle tvých slov pohlavní styk?
		TO III: Co si představíš, když se řekne promiskuita?
		TO IV: Víš co je antikoncepce a co vše do této oblasti spadá?

		TO V: Jaké znáš všechny pohlavní choroby?
		TO VI: Jak bys svými slovy popsal/a, co je pornografie?
		TO VII: Co si představíš, když ti řeknu pojem „sexting“?
	DVO II: S jakými projevy rizikového sexuálního chování se svěřenci vybraného zařízení setkávají nejčastěji?	TO VIII: V kolika letech jsi měl/a nebo bys chtěl/a mít pohlavní styk?
		TO IX: Jakou formu antikoncepce při pohlavním styku používáš nebo bys chtěl/a používat?
		TO X: Kolik partnerů jsi doposud měl/a?
		TO XI: Je pro tebe partnerský vztah důležitý? Popřípadě v čem?
		TO XII: Setkal/a jsi se osobně s pohlavními chorobami? Pokud ano, s jakými?
		TO XII: Setkal jsi se někdy osobně se sextingem? Pokud

		ano, jakým způsobem a kdy?
		TO XIII: V čem podle tebe spočívá nebezpečí sextingu?
		TO XIV: Došlo u Tebe ke sledování pornografie pod 18 rokem?
		TO XV: Jaké jsou podle Tebe důvody, že pornografii lze sledovat až od 18 let?
	DVO III: Co je důvodem tohoto chování u svěřenců?	TO XVI: Kde si se setkal s chováním, o kterém jsme si povídali v předchozích otázkách?
		TO XVII: Co Tě vede k tomuto chování (sledování pornografie, sexting, promiskuita...)?
	DVO IV: S jakými preventivními aktivitami přichází svěřenci vybraného dětského domova ve spojitosti s problematikou rizikového sexuálního chování?	TO XVIII: Jakým způsobem jsi informován v rámci těchto témat ze strany dětského domova?
		TO XIX: Máš v dětském domově

		osobu, které by jsi se dokázal svěřit a začít řešit výše zmíněné chování?
		TO XX: Jakým způsobem probíráte tato témata ve škole?
		TO XXI: Z jakých jiných zdrojů se můžeš dozvědět něco o tomto chování?

4.3 Realizace výzkumného šetření

Vedení dětského domova a realizace výzkumného šetření

Před realizací výzkumného šetření bylo kontaktováno vedení vybraného dětského domova formou e-mailové komunikace za účelem zmapování možnosti realizace šetření. Vedení dětského domova požádalo o osobní schůzku, abychom měli příležitost si předat podrobné informace o realizaci výzkumného šetření.

S ohledem na charakter zařízení souhlas k realizaci výzkumného šetření poskytl/a ředitel/ředitelka vybraného dětského domova, jelikož právě tato osoba zodpovídá za řádný vývoj a výchovu svěřených dětí. Písemný souhlas ředitele/ředitelky zařízení lze nalézt v příloze č. 1 této diplomové práce.

Před samotným kontaktem s informanty se uskutečnila schůzka s vedoucí vychovatelkou, se kterou byl domluven konkrétní postup průběhu rozhovorů a současně pomohla s časovým zajištěním a realizací kontaktu s informanty. Vedoucí vychovatelka mi předem poskytla stručné a velmi užitečné informace o informantech, které bych měla vědět z důvodu jejich věku a několikrát i náročných životních situacích, ve kterých se aktuálně nacházejí. Mohu říci, že i přes to, že se někteří informanti v současné době nacházeli v náročných životních situacích, k rozhovorům přistupovali velmi zodpovědně a s pomocí mé motivace byli schopni poskytnout plnohodnotná data.

Výzkumný vzorek a realizace výzkumného šetření

Výzkumný vzorek v tomto výzkumném šetření tvoří svěřenci vybraného dětského domova. S ohledem na konkrétní zaměření na rizikové sexuální chování byl výzkumný vzorek záměrně vybírán ve věkovém rozmezí 15-18 let. Celkem výzkumný vzorek tvoří 7 informantů z jednoho dětského domova.

S ohledem na citlivost poskytnutých dat a v zájmu bezpečí a ochrany soukromí informantů, byla předem s vedením dětského domova domluvena mlčenlivost o místě a názvu zařízení. Všichni informanti měli možnost vybrat si prostředí, kde jim během rozhovoru bude nejvíce příjemně a pohodlně. Rozhovory probíhaly přímo v terénu – ve vybraném dětském domově. Někteří informanti zvolili možnost rozhovoru na jejich soukromém pokoji, popřípadě v herně/bytě, kde tráví svůj čas s rodinnou skupinou. Informanti byli předem požádáni o poskytnutí souhlasu k nahrávání rozhovoru, aby data byla co nejpresnější a nejpodrobnější. Rozhovory byly s ohledem na poskytnutí souhlasu nahrávány, současně během rozhovoru byly vytvářeny ručně psané poznámky.

Specifika práce s výzkumným vzorkem (informanty) byla především v motivaci a navození důvěry. Na každé setkání s informanty jsem připravila drobné občerstvení, za účelem uvolnění atmosféry a vytvoření přátelského prostředí. Zpočátku rozhovorů bylo zapotřebí se „naladit“ na jejich způsob života a proto jsem věnovala čas několika otázkám, které nejsou součástí tazatelských otázek v transformační tabulce. Jednalo se například o otázky: „*Jak se jmenuješ? Jak se teď cítíš? Tohle je tvůj pokoj? Co rád/a děláš?*“. S ohledem na vlastní zkušenosti s touto cílovou skupinou jsem byla předem připravena na jejich reakce a kolikrát i náročnost ve verbálním i neverbálním projevu. Lze říci, že uvolněná atmosféra, která během rozhovorů panovala, byla díky přátelskému, nenucenému přístupu a především občerstvení, které informanti velmi ocenili. Od všech informantů byly sesbírány během rozhovoru základní informace, které jsou uvedeny níže (viz Tabulka 2). Tyto informace mi zároveň poskytla také vedoucí vychovatelka při setkání, které se konalo před realizací rozhovorů. Rozhovory byly realizovány v průběhu prosince 2023 a ledna 2024 v několika termínech dle individuálních možností informantů.

Tabulka 2: Souhrn informací o informantech (výzkumném vzorku)

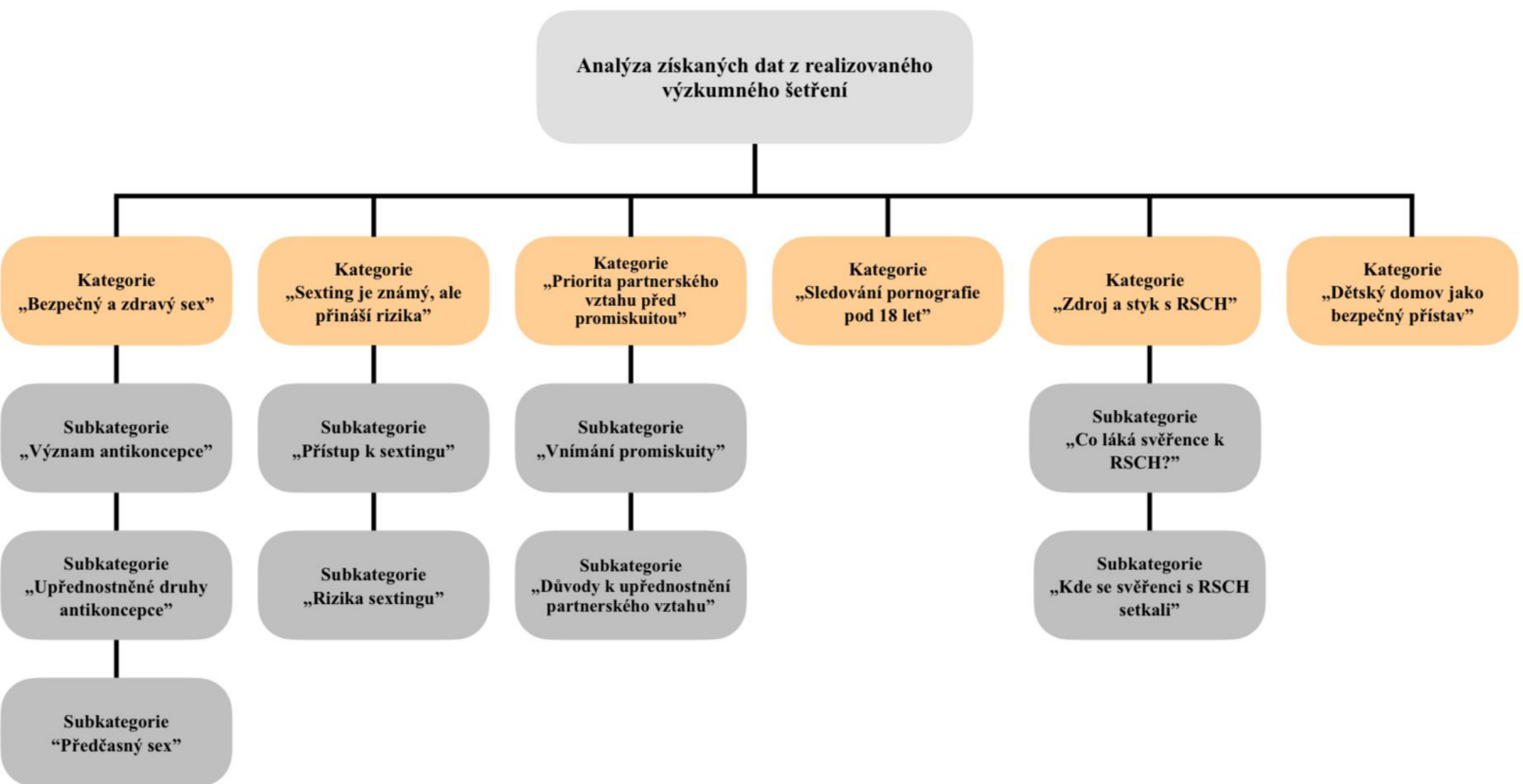
Informant	Věk	Pohlaví	Doba umístění v DD
I1	16 let	Muž	5 let
I2	17 let	Muž	4 roky
I3	15 let	Muž	8 let
I4	15 let	Žena	2 roky
I5	16 let	Žena	3,5 roku
I6	18 let	Žena	7 let
I7	15 let	Muž	5 let
I8	16 let	Žena	2,5 roku

4.4 Interpretace získaných dat

Interpretace získaných dat z výzkumného šetření probíhalo formou kódování. Kódování je: „...rozкрыtí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci.” (Hendl, 2016, s. 246). Hendl (2016) ve stejné knize představuje tři základní možnosti kódování a to: otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. Za účelem interpretace dat výzkumného šetření byla vybrána metoda otevřeného kódování, který autor popisuje jako první průchod daty, kdy se lokalizují témata v textu a přiřazují se jim určitá označení.

Postup při analýze a následné interpretaci dat obsahoval zprvu vytvoření kategorií, dle vyvstalých témat z proběhlých rozhovorů realizované v rámci výzkumného šetření. K jednotlivým kategoriím byly dle potřeby vytvořeny subkategorie pro lepší přehlednost a možnost detailnější zpracovanosti daného tématu. Přehledné schéma těchto

vytvořených kategorií a subkategorií je k nahlédnutí na následující straně (viz Schéma 4). Následně k jednotlivým kategoriím a subkategoriím byli vydefinovány kódy, které projektují zkušenosti informantů. Pro přehlednost byla vytvořena podrobná schémata, která nám umožňují lepší orientaci v problematice a ukázkou vydefinování jednotlivých kódů. Ke každému kódu byla vždy připojena jedna ukáзка z přepsaného rozhovoru s informanty pro lepší představivost procesu kódování.

Schema 4: Analyzované kategorie a subkategorie výzkumného šetření

Zdroj: Vlastní tvorba

Kategorie „Bezpečný a zdravý sex”

V následující části budou interpretována získaná data, které patří do výše zmíněné kategorie. V rámci této kategorie budeme pracovat s třemi subkategoriemi: „Význam antikoncepce”, „Upřednostněné druhy antikoncepce”, „Předčasný sex”.

Téma sexu a antikoncepce bylo pro informanty velmi přirozené a z jejich přístupu lze odvodit, že s tímto tématem přichází do kontaktu velmi často a jsou k němu otevření. V rámci **subkategorie „Význam antikoncepce”** byl analyzován následující kód: **ochrana**. Ke kódu ochrana byly vytvořeny následující dva kódy, které specifikují, jakým způsobem bylo toto téma ze strany informantů interpretováno. Tyto kódy zobrazuje následující schéma (Schéma 5):

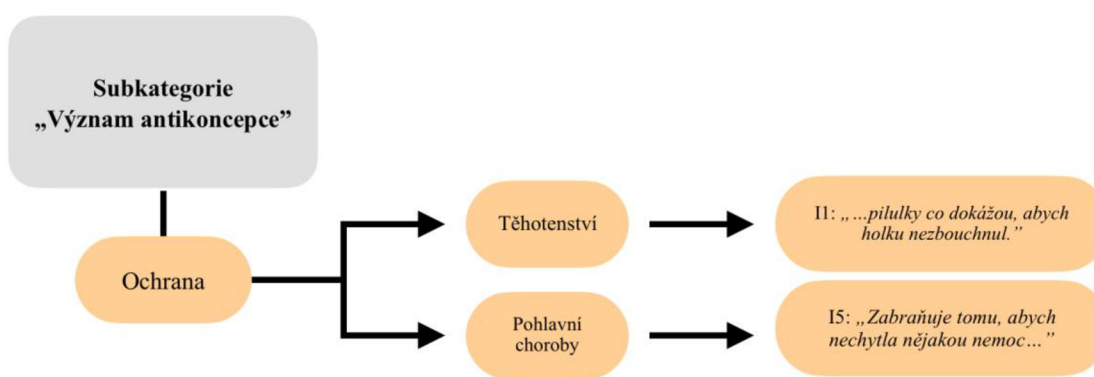

Schéma 5: Subkategorie “Význam antikoncepce”

Zdroj: Vlastní tvorba

Z rozhovorů s informanty vyplynulo, že antikoncepci vnímají jako **ochranu**, a to především před **těhotenstvím** a **pohlavními chorobami**. Současně lze poznamenat a vyzdvihnout, že všichni informanti přiznali, že aktivně a při každém pohlavním styku používají různé druhy antikoncepce (viz subkategorie “Upřednostněné druhy antikoncepce”). V rámci tohoto tématu jsme společně s informanty řešili také osobní zkušenost s pohlavními nemocemi. Pozitivním přínosem je, že všichni informanti vypověděli, že právě díky používání různých druhů antikoncepce do styku s pohlavními chorobami nepřišli. Při této příležitosti jsme společně s informanty také řešili, jaké mají vědomosti v oblasti pohlavních chorob. Informanti v této souvislosti nejvíce zmiňovali AIDS a kapavku.

V následující **subkategorii** „Upřednostněné druhy antikoncepce” se zaměříme na antikoncepci, kterou informanti při pohlavním styku využívají. V rámci této kategorie byly definovány tyto kódy: **hormonální antikoncepce**, **nehormonální antikoncepce** (viz schéma 6).

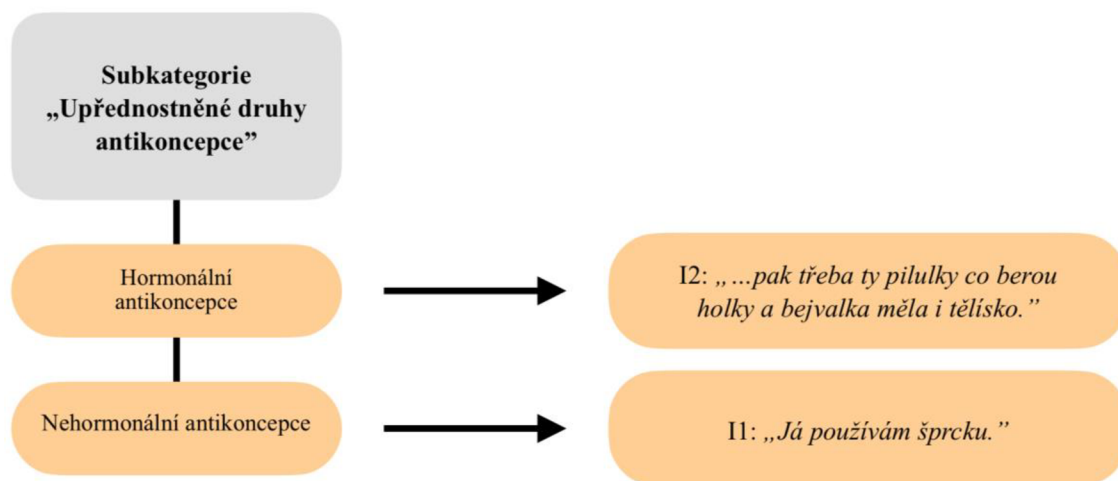

Schéma 6: Subkategorie „Upřednostněné druhy antikoncepce”

Zdroj: Vlastní tvorba

Z následujícího schématu je patrné, že informanti využívají jak **hormonální**, tak i **nehormonální** formu antikoncepce. V průběhu rozhovorů byly ve vztahu k **hormonální antikoncepci** zmiňovány především pilulky, náplasti a nitroděložní tělísko. V oblasti **nehormonální antikoncepce** je “jasným favoritem” v používání u informantů jednoznačně kondom. Dále také informanti hovořili o pesaru a nitroděložním tělísku, které může být i ve formě nehormonální.

Poslední část této kategorie tvoří **subkategorie „Předčasný sex”**, která reflektuje zkušenosti informantů s předčasným začátkem sexuálního života – konkrétně pohlavní styk pod hranicí věku 15 let. Pro tuto subkategorii byly definovány tyto kódy: **nespěchat na to, před 15 rokem to není zdravé, strach, partner/ka nechtěl/a** (viz schéma 7).

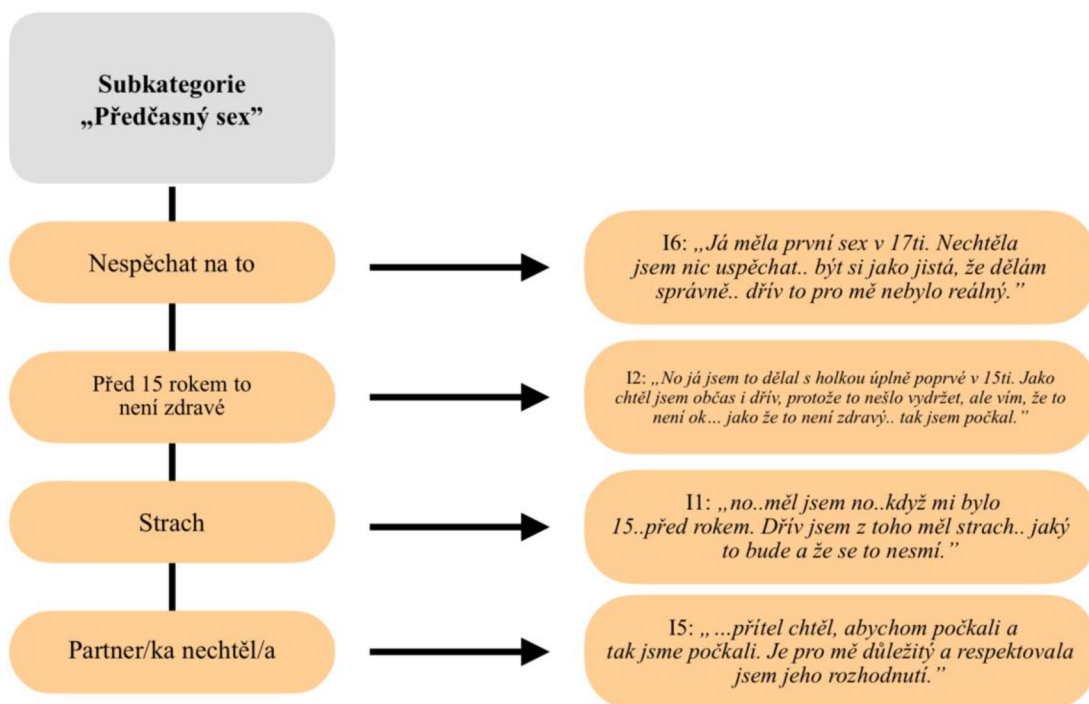

Schéma 7: Subkategorie „Premčasny sex“

Zdroj: Vlastní tvorba

V rámci rozhovorů bylo současně zjištěno, že všichni informanti měli osobní zkušenost s pohlavním stykem až po 15. roku svého života. Jedním z nejvíce zmiňovaných důvodů bylo, že informanti **nechtěli** pohlavní styk **uspěchat**, aby později nelitovali. Informanti sami od sebe přirozeně zmiňovali, že není dobré provozovat pohlavní styk předčasně, jelikož to může mít negativní dopady na jejich zdraví. Současně projevovali obavy z prvního sexu, **strach** z toho jaké to bude, jelikož jsou mladí a nezkušení. Více jak polovina z informantů zmínilo také **strach** z porušení zákona. Někteří informanti se také přiznali k tomu, že jedním z důvodů jejich pohlavního styku po 15. roku života byl **vliv partnera** či **partnerky**, se kterými v daný moment měli navázaný partnerský vztah.

Shrneme-li analýzu této kategorie, lze říci, že informanti mají velmi dobré zkušenosti s používáním antikoncepce a jejich povědomí o formách a možnostech je odpovídající jejich věku. Díky jejímu správnému používání nikdo z informantů nepřišel do osobní zkušenosti s pohlavními chorobami. V rámci tématu předčasného sexu se všichni informanti shodovali s názorem, že „předčasny sex je tabu“. Každý z informantů měl sex legálně, tedy až po svých 15 narozeninách. Jejich motivace k dodržení věkové

hranice je různá, ale z velké části se jednalo o vnitřní přesvědčení či strach, jak z porušení zákona, tak i neúspěchu.

Kategorie „Sexting je známý, ale přináší rizika”

Sexting je téma, které bylo pro informanty při rozhovorech velmi atraktivní a dalo by se říci, že i velmi aktuální. Informanti o téma sextingu projevovali velký zájem a z jejich odpovědí bylo patrné, že jsou s problematikou dobře seznámeni, bohužel formou své vlastní zkušenosti. V rámci této kategorie byly vytvořeny dvě subkategorie „Přístup k sextingu” a „Rizika sextingu” a k nim vydefinovány příslušné kódy.

Subkategorie „Přístup k sextingu” svým obsahem vyjadřuje přístup informantů k problematice sextingu a současně svými kódy ukazuje, jakými způsoby ho realizují. Mezi kódy v této subkategorii patří: **textové zprávy se sexuálním podtextem, posílání obnažených fotografií, způsob komunikace, kybersex, každodenní záležitost, normální jev.** Konkrétněji lze příklady jednotlivých kódů zobrazit na následujícím schématu (schéma 8).

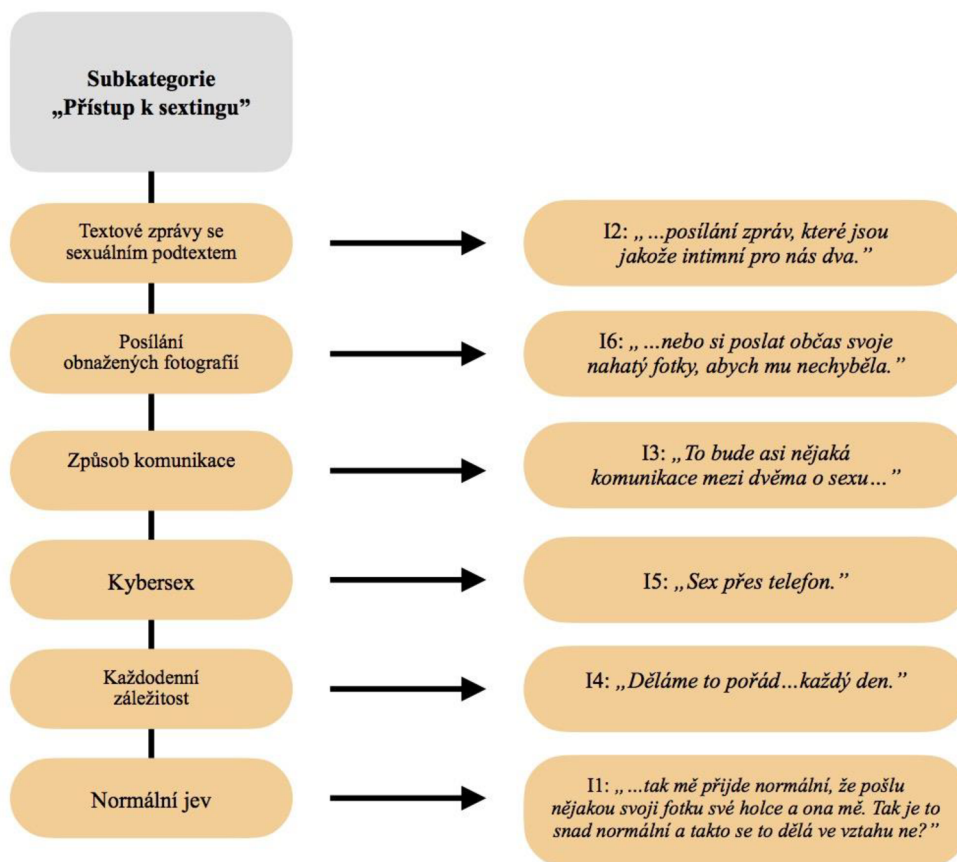

Schéma 8: Subkategorie “Přístup k sextingu”

Zdroj: Vlastní tvorba

Téma sextingu bylo jedním z témat, které během rozhovorů bylo velmi obsáhlé a ze strany informantů vzbuzovalo největší pozornost, jelikož mají s problematikou vlastní zkušenosti. Každý z informantů přiznal, že provozuje sexting, především na sociální sítích jako je Instagram, Snapchat či Facebook. Nejčastěji informanti zmiňovali, že sexting provozují formou **posílání obnažených fotografií** či **posílání textových zpráv se sexuálním podtextem**. Jedno z velmi překvapujících zjištění je, že informanti vnímají provozování sextingu jako **normální jev**, který se u nich a jejich vrstevníků objevuje naprosto přirozeně. Sexting je ze strany informantů vnímán jako běžná součást partnerského vztahu. Současně se při rozhovorech objevilo sdělení, že sexting se pomalu stává **každodenní záležitostí**. Ze získaných dat také vyplynulo, že sexting je vnímán jako **způsob komunikace**.

Za důležité považují zdůraznit, že informanti přirozeně hovořili komunikaci o sexu mezi partnery formou telefonického hovoru či zpráv přes sociální sítě. V rozhovorech bylo od informantů sděleno, že se tímto způsobem navzájem uspokojují. O tomto tématu hovořili v souvislosti se sextingem, ovšem z jejich popisu lze říci, že se jedná o problematiku **kybersexu**. Téma kybersexu nebylo součástí výzkumného šetření, ovšem považují za bezprostřední tuto vyskytující se problematiku interpretovat, jelikož došlo k zjištění, že informanti provozují kybersex se svými partnery velmi často, kolikrát se stejně jako u sextingu jedná o každodenní záležitost.

Subkategorie „Rizika sextingu“ má za cíl reflektovat fakt, že i přes provozování sextingu si informanti uvědomují rizika, které může přinášet. V rámci této subkategorie byly z rozhovorů definovány následující kódy: **vydírání, zveřejnění, posměch** (viz Schéma 9).

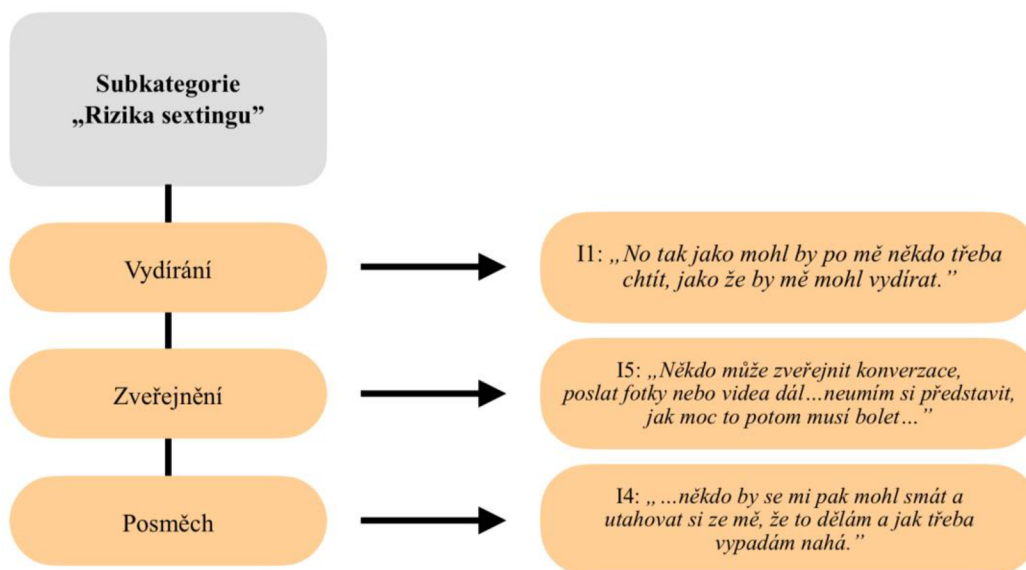

Schéma 9: Subkategorie “Rizika sextingu”

Zdroj: Vlastní tvorba

Informanti si velmi dobře uvědomují rizika provozovaného sextingu. Jejich nejčastější odpovědi v rámci tohoto tématu bylo **vydírání**. Informanti jsou velmi dobře obeznámeni, že v případě vydírání se jedná o trestný čin. Současně mezi rizika zařadili **zveřejnění**, které zmiňovali v souvislosti s obnaženými fotografiemi. V tomto případě zároveň sdíleli i své pocity, pokud by se s takovou situací setkali osobně. Nejčastěji zmiňovali stud, smutek, trapnost a úzkost. Informanti se osobně se zveřejněním sami u sebe nesečkali, ovšem někteří z nich mají zkušenost se zveřejněním u svých kamarádů, kdy jim pomohli i danou situaci řešit. Největší obavou, která velmi často zaznívala, byl **posměch**, který může přijít v návaznosti po zveřejnění obnažených fotografií. Tento posměch lze spojit s možností vzniku šikany.

Výstupem této subkategorie je bezprostředně fakt, že i přes známá a uvědomělá rizika sextingu, informanti i nadále provozují sexting každodenně a vnímají ho jako normální jev. Lze tedy konstatovat, že informanti se v této oblasti chovají velmi rizikově a pohybují se na pomyslném „tenkém ledu“. Je tedy otázkou, co můžeme udělat pro to, aby informanti omezili provozování sextingu a v případě jeho provozování chránili sami sebe.

Shrnutí výsledků této kategorie lze interpretovat následujícím způsobem. Ze strany informantů je sexting vnímán jako normální jev, který se běžně objevuje u jejich věkové kategorie. Sexting je z jejich strany provozován každý den, jehož nejčastější

formou realizace je posílání obnažených fotografií, primárně přes sociální sítě. Téma, které během rozhovorů přirozeně vyvstalo je kybersex, který je ze strany informantů provozován stejně často jako sexting. S rizikovostí sextingu jsou informanti velmi dobře obeznámeni. Za největší riziko považují potenciální vydírání a posměch po zveřejnění daného obsahu. I přes širokou informovanost v oblasti rizik informanti provozují sexting rizikově a bez omezení. Tématy do doporučení z této kategorie jsou především určení možností snížení provozování sextingu u svěřenců vybraného dětského domova a informování svěřenců o problematice kybersexu.

Kategorie „Priorita partnerského vztahu před promiskuitou”

Následující kategorie byla vytvořena za účelem interpretace postojů informantů k tématu promiskuity z proběhlých rozhovorů. Součástí této kategorie jsou také zmapované důvody upřednostňování partnerského vztahu před promiskuitou a její výskyt u informantů. Díky obsáhlosti témat byla kategorie rozdělena do dvou subkategorií: „Vnímání promiskuity” a „Důvody k upřednostnění partnerského vztahu”. K těmto kategoriím byly následně vydefinovány odpovídající kódy, jako v předchozích kategoriích.

Subkategorie „Vnímání promiskuity” má za cíl reflektovat postoj informantů k promiskuitě. Pro tuto subkategorii byly vytvořeny tyto kódy, které reprezentují dané téma: **střídání partnerů, prostituční chování, nevěra** (viz Schéma 10).

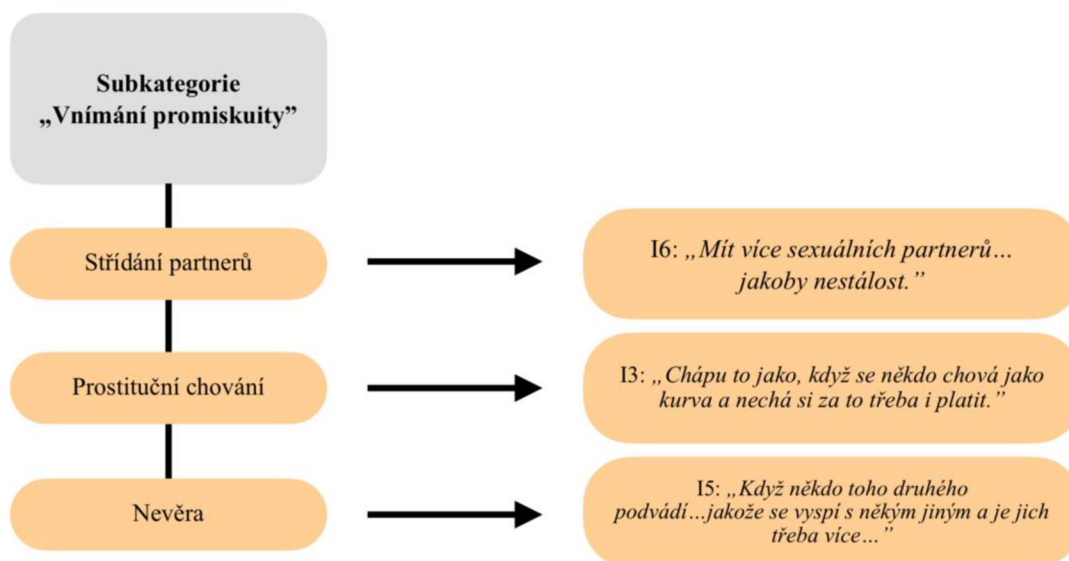

Schéma 10: Subkategorie „Vnímání promiskuity”

Zdroj: Vlastní tvorba

Informanti se k celkové problematice promiskuity stavěli s určitým odstupem. Bylo patrné, že téma jim není blízké, možná i nepříjemné. Informanti se ve svých odpovědích v rozhovorech nejčastěji shodovali v názoru, že promiskuita je stav, kdy jedinec **střídá partnery** v sexuálním smyslu. Současně také vyjádřili názor, že se může jednat o **nevěru**. Zajímavý názor zazněl od dvou informantů, kteří promiskuitu spojili s **prostitučním chováním**. Informanti se jasně v rámci rozhovorů vyjádřili, že provozování promiskuity není pro ně. Bližší znázornění výskytu promiskuity je obsaženo v následující subkategorii.

Subkategorie „Důvody k upřednostnění partnerského vztahu“ je zaměřena na interpretaci odpovědí informantů zaměřující se na důvody, které lákají setrvávat v partnerském vztahu před provozováním promiskuitního životního stylu. Pro tuto subkategorii byly vydefinovány tyto kódy: **důvěry, opora, vzájemná pomoc, láska** (viz Schéma 11).

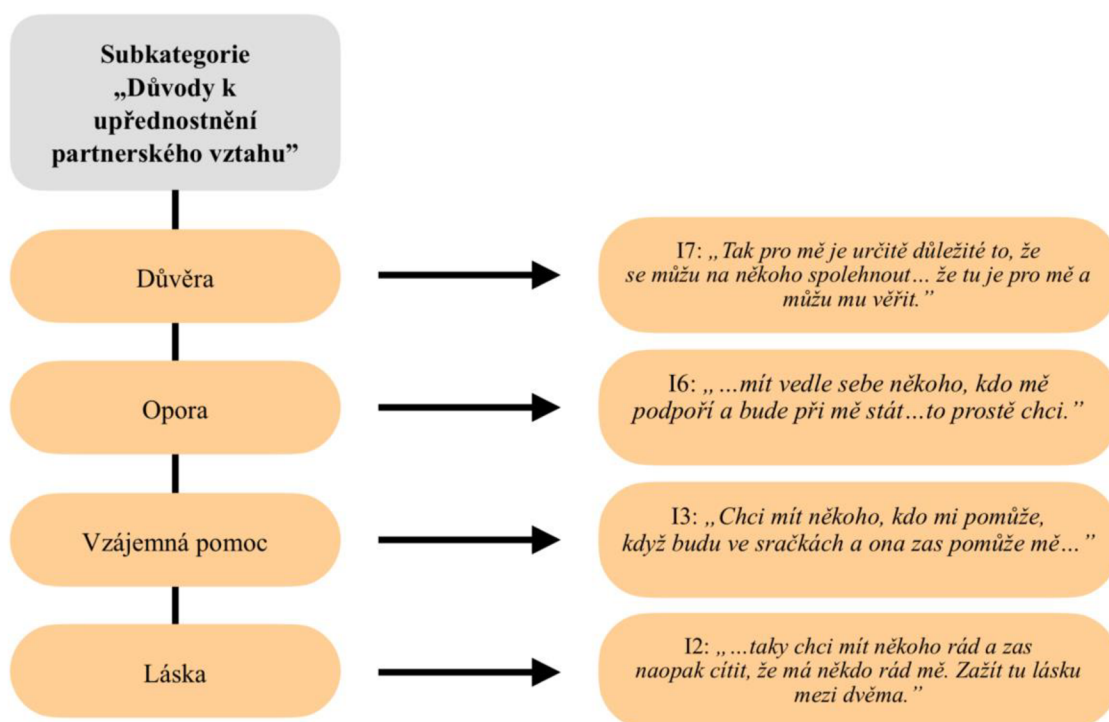

Schéma 11: Subkategorie „Důvody k upřednostnění partnerského vztahu“

Zdroj: Vlastní tvorba

Při společných rozhovorech s informanty vyvstal fakt, že jednoznačně upřednostňují partnerský vztah před promiskuitou. Tudíž výskyt promiskuitního chování u výzkumného vzorku je stejně tabu téma, jako předčasný sex. Vzhledem k charakteru výzkumného vzorku a prostředí, ve kterém vyrůstají či potencionální špatné minulosti,

byl tento fakt pro mne velmi příjemné zjištění. Hluběji jsme tudíž společně zjišťovali, co je důvodem k tomu, že partnerský vztah upřednostňují. Jedním z nejvíce zmiňovaných důvodů byla **důvěra**. Informanti velmi detailně popisovali, že je pro ně nesmírně zásadní mít v někom důvěru a zároveň mít pocit, že někdo věří jim. Další nejvíce zmiňované důvody byly shrnuty pod dva samostatné kódy. Jedná se o **oporu** a **vzájemnou pomoc**. Svým charakterem jsou si tyto dva pojmy velmi blízké, ale informanti dávali každému jiný význam. Pro svěřence je velmi důležité vědět, že mají vedle sebe oporu a na těžkosti nejsou sami (psychická opora) a kdykoliv je tu pro ně někdo, kdo jim pomůže (materiální či fyzická pomoc). Poslední ze zmiňovaných důvodů je **láska**, kterou vnímali jako nepostradatelnou lidskou potřebu.

V rámci **shrnutí této kategorie** lze za pozitivní bezkonkurenčně vyzdvihnout, že u svěřenců dětského domova se aktuálně nevyskytuje promiskuitní chování. Jednoznačně upřednostňují partnerský vztah, který uspokojuje jejich vnitřní potřeby. Ohlédneme-li se na předchozí kategorie, kdy bylo zjištěno, že informanti se nesetkali s pohlavními chorobami právě díky správnému využívání antikoncepce, lze za jednu z možností nesetkání se s pohlavními chorobami považovat zároveň i to, že svěřenci neprovozují promiskuitní životní styl.

Kategorie „Sledování pornografie pod 18 let“

Na základě zjištěných informací během rozhovorů byla vytvořena následující kategorie, která se zabývá interpretací zkušeností svěřenců vybraného dětského domova se sledováním pornografie pod 18 let věku. V návaznosti na vytvořenou kategorii byly vydefinovány následující kódy: **sebeuspokojování, získání zkušeností, experimentování, běžná součást dospívání** (viz Schéma 12).

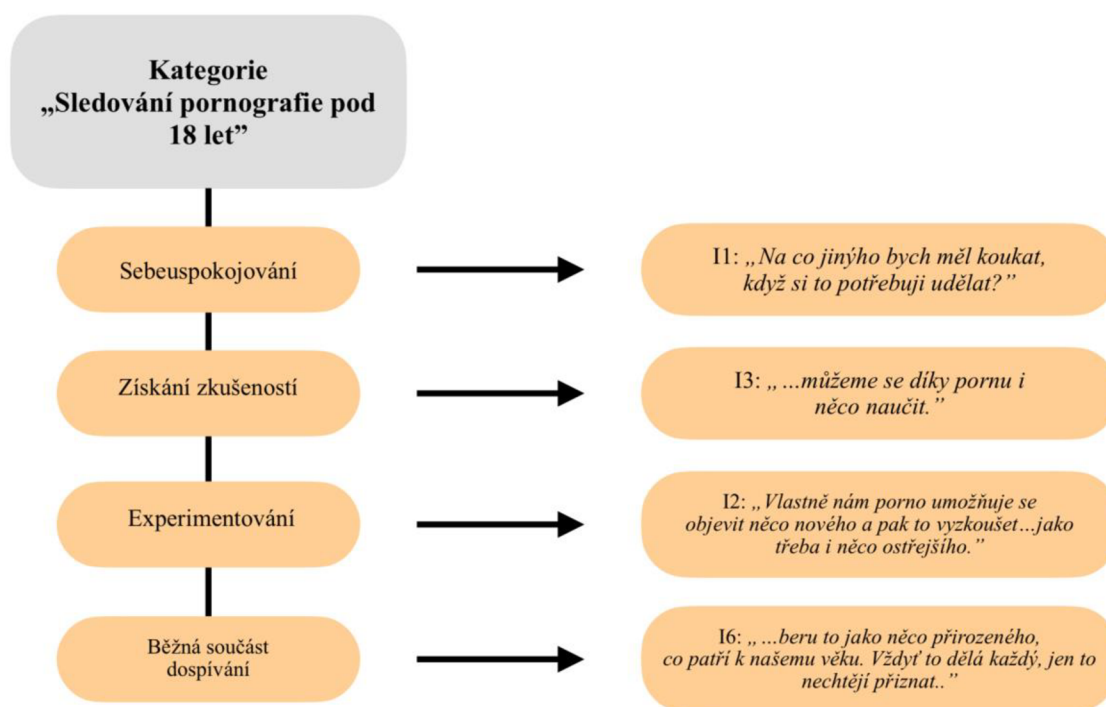

Schéma 12: Kategorie „Sledování pornografie pod 18 let“

Zdroj: Vlastní tvorba

Téma pornografie bylo pro informanty stejně jako sexting otevřená a přirozená oblast, o které si chtěli společně povídat. Stejně jako u sextingu lze říci, že důvodem této otevřenosti a přirozenosti je vlastní zkušenost informantů. V oblasti pornografie všichni informanti odpověděli, že mají vlastní zkušenost se sledováním pod 18. rokem věku. U všech informantů vyjma jednoho došlo ke sledování pornografie už před 15. rokem. Informanti sledují pornografii v již brzkém věku, jelikož ji vnímají jako **běžnou součást dospívání**, bez které se neumí obejít. Nejčastějším argumentem současně z jejich strany také bylo, že se tomuto věnují ostatní v jejich věku a vnímají to jako normální. V momentě, kdy jsme se v rámci rozhovorů zaměřili na důvody, proč lze sledovat pornografii od 18 let věku, většina se vyjádřila, že nemají ponětí.

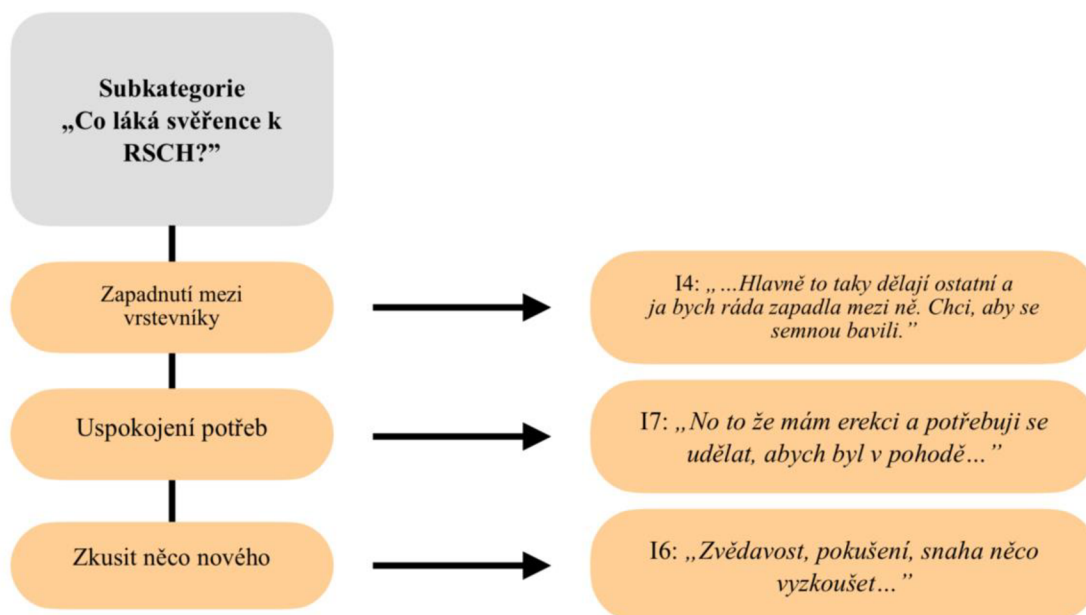
Všichni informanti vyjma jednoho naopak podporovali, že právě díky sledování pornografie mohou **získat zkušenosti**, které uplatní při svém intimním styku. Jedním z hlavních důvodů sledování pornografie, bylo především jejich vlastní potřeba **sebeuspokojení**. Současně se informanti svěřovali, že rádi koukají na pornografii, jelikož mohou načerpat inspiraci pro jiné sexuální praktiky a poté **experimentovat** ve svém intimním styku.

Shrneme-li výše zmíněné zjištění, lze konstatovat, že informanti se v této oblasti chovají velmi rizikově a nejsou informováni o rizicích, které jsou spojené s předčasným sledováním pornografie. Negativně vyzdvihnout můžeme jednoznačně realitu, že informanti sledují pornografii před 18. rokem věku naprosto přirozeně, v několika případech již se sledováním začali již před 15. rokem svého života. Jako výstup z této kategorie vnímám za důležité vyslovit podnět k doporučení o informování svěřenců vybraného dětského domova o problematice sledování pornografie, rizicích s tím spojených a aktivní snaze pracovat na vytvoření možností pro snížení výskytu tohoto jevu.

Kategorie „Zdroj a styk s RSCH“

Ačkoliv v předchozích kategoriích či subkategoriích byly zmíněny některé důvody rizikového sexuálního chování, vnímám jako potřebné tomuto tématu věnovat samostatnou kategorii. Pro interpretaci tohoto tématu byly vytvořeny dvě subkategorie: „Co láká svěřence k RSCH?“ a „Kde se svěřenci s RSCH setkali?“. Cílem této kategorie je představit vše co může být zdrojem RSCH a kde s tímto chování svěřenci vybraného dětského domova přichází do kontaktu.

Subkategorie „Co láká svěřence k RSCH?“ je zaměřena na zdroj RSCH se kterým informanti přichází do kontaktu a mají v mnoha případech své vlastní zkušenosti. Pro tuto subkategorii byly vydefinovány následující kódy: **zapadnutí mezi vrstevníky, uspokojení potřeb, zkusit něco nového** (viz Schéma 13).

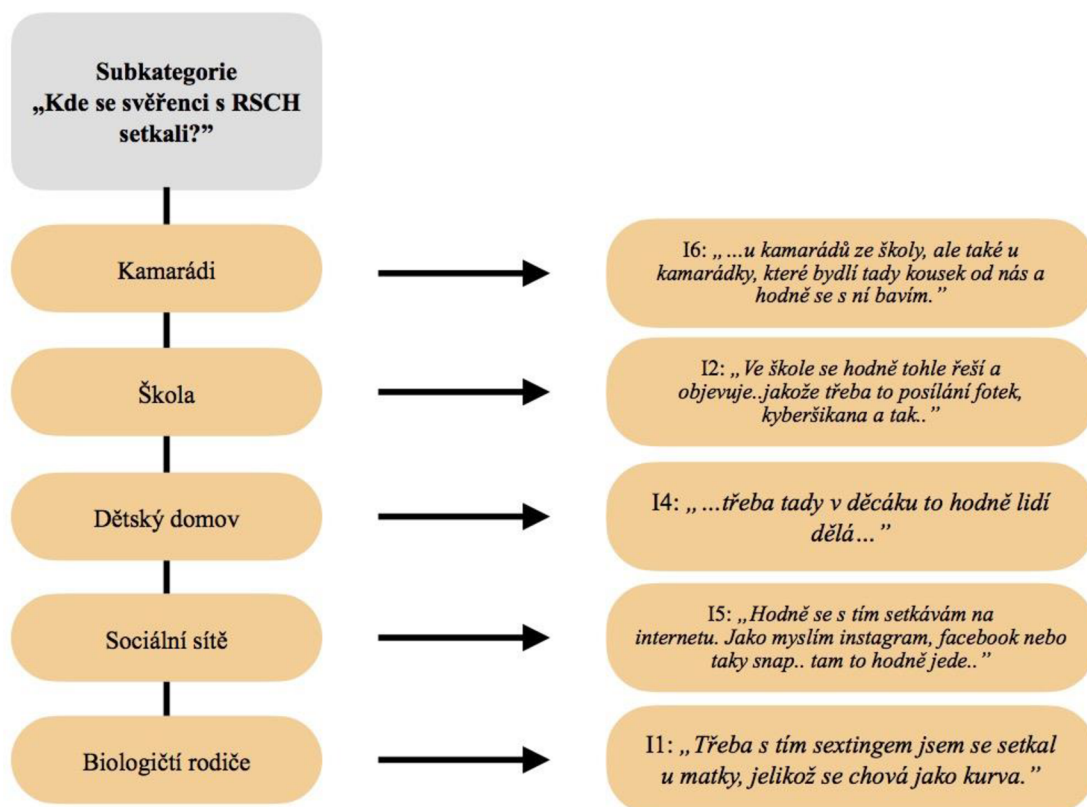
Schéma 13: Subkategorie „Co láká svěřence k RSCH?“

Zdroj: Vlastní tvorba

Největším lákadlem mezi informanty bylo jednoznačně **zapadnutí mezi vrstevníky**. Při rozhovorech bylo patrné, že informanti toužili být součástí party, navázat přátelství a nechtěli si připadat odstrkovaní. Všichni informanti vyjádřili, že právě k výše zmíněnému sledování pornografie či provozování sextingu dochází především z důvodu, aby se přiblížili ostatním a nevyčnívali z davu. Nadále od informantů zaznělo, že chtějí **uspokojit své potřeby** – ať už se jedná o sexuální sebeuspokojení, potřeba pozornosti, zájmu či přátelství. V neposlední řadě bylo také od informantů sděleno, že určité druhy RSCH provozují, jelikož si chtějí **vyzkoušet něco nového**. Jejich zvědavost a touha po objevení je tak veliká, že jsou ochotni riskovat se svým vlastním zdravím a bezpečím.

Subkategorie „Kde se svěřenci s RSCH setkali?“ mapuje prostředí, ve kterém došlo ke kontaktu mezi svěřenci vybraného dětského domova a RSCH. Pro tuto subkategorii byly vydefinovány tyto kódy: **kamarádi, škola, dětský domov, sociální síť, biologičtí rodiče** (viz Schéma 14).

Schéma 14: Subkategorie „Kde se svěřenci s RSCH setkali?“

Zdroj: Vlastní tvorba

Informanti nejvíce v rámci tohoto tématu zmiňovali, že přicházejí do kontaktu s RSCH u **kamarádů**. Není divu, že kamarádi jsou ze strany informantů na pomyslném prvním místě, neboť kamarádi jsou zároveň i jejich motivací, proč realizovat různé druhy RSCH. Při této příležitosti zároveň polovina informantů zmínila, že za přítomnosti kamarádů také provozují i jiné formy rizikového chování, především užívání návykových látek - alkohol, nikotin či CBD.

Dalším prostředím, kde dochází ke kontaktu je **škola**, která je úzce spojena s kódem kamarádi, jelikož informanti často zmiňovali, že společně s kamarády chodí do školy. Současně je však důležité zdůraznit, že informanti sdělovali, že v prostředí školy

se takové případy řeší velmi často, tudíž není divu, že v některých případech může být i potenciálním zdrojem škola, kde tráví jedinci poměrnou část svého dne.

Ve spojitosti se sextingem byl zmiňován také **dětský domov**. Považuji za důležité tento fakt zmínit, jelikož nám tento fakt potvrzuje předchozí zjištění, že svěřenci vybraného dětského domova provozují sexting naprosto běžně. Jak už bylo i v předchozích kategoriích zmíněno, jedním z prostředí kde dochází ke kontaktu s RSCH jsou **sociální sítě**. V dnešní době vnímám toto prostředí jako nejvíce rizikové a výskyt RSCH v online prostředí enormně stoupá. Při této příležitosti informanti konkrétně jmenovali sociální sítě, jako jsou Snapchat, Instagram, Facebook, ale zároveň také TikTok či Discord. V neposlední řadě od poloviny informantů zaznělo, že s RSCH se setkali v původních **biologických rodinách**, kdy RSCH provozovali rodiče za přítomnosti svých nezletilých dětí.

Shrňme-li výše uvedené výsledky z výzkumného šetření této kategorie, lze konstatovat, že svěřenci vybraného dětského domova přicházejí do kontaktu, ať již přímého či nepřímého, prostřednictvím svého nejbližšího okolí. Za důležité považuji vyzdvihnout zmíněnou problematiku užívání návykových látek jako podnět pro další zmapování prostřednictvím výzkumného šetření. Výstupem do následného doporučení z této kategorie je jednoznačně téma sociálních sítí - především orientace pedagogických pracovníků v této oblasti, podpora efektivní prevence a možnosti eliminaci kontaktu s RSCH na sociálních sítích.

Kategorie „Dětský domov jako bezpečný přístav“

Následující kategorie mapuje téma, které z realizovaných rozhovorů vyvstalo jako jedno z nejpodstatnějších a velmi příjemných zjištění. Informanti se v průběhu rozhovorů pozitivně vyjadřovali směrem k dětskému domovu a jeho prostředí, které nazývali jako bezpečné. Pro následující kategorii byly na základě rozhovorů vydefinovány tyto kódy: **rozhovory s tetou, diskuze, důvěryhodná osoba, získání informací, absence soukromí** (viz Schéma 15).

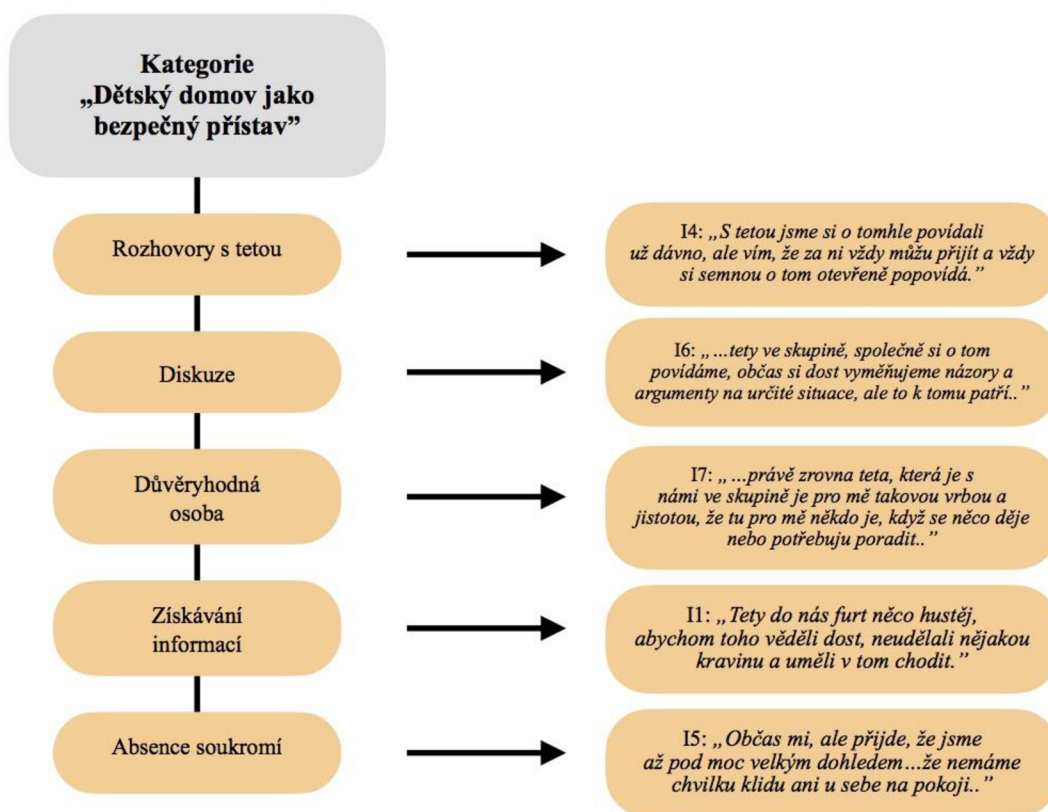

Schéma 15: Kategorie „Dětský domov jako bezpečný přístav“

Zdroj: Vlastní tvorba

Informanti v prostředí dětského domova vnímají jako nejvíce důležité společné **rozhovory s tetami**. Během rozhovorů se svěřenci vybraného dětského domova svěřovali, že právě tety jsou ty osoby, díky kterým získávají důležité informace, mohou se na cokoli zeptat a vždy se jim dostane porozumění a zpětné vazby. Ovšem více jak polovina informantů sdělila, že ve většině případů přichází s tetami do **diskuzí** provázanými dohady, výměnami názorů a občas tyto diskuze přerostou v otevřený konflikt. S ohledem na prostředí a věk cílové skupiny považují tyto zmíněné diskuze za naprosto přirozené.

Velmi pozitivním zjištěním je fakt, že všichni informanti mají v prostředí dětského domova **důvěryhodnou osobu**. Za důvěryhodnou osobu vnímají takovou osobu, které se nebojí svěřit, přijít si říct o pomoc a radu či probrat své neúspěchy. Nejčastěji byla ze strany informantů v této souvislosti zmiňována teta, která je součástí stejné rodinné skupiny, stejně jako daný informant. Současně byli také zmíněni sourozenci, kamarádi v DD či vedoucí vychovatelka.

Co se týče **získávání informací**, informanti během rozhovorů přiznali, že ze strany dětského domova jsou informováni o RSCH a možnostech řešení těchto situací. Informanti sdělili, že nejčastěji v rámci rodinné skupiny vedou právě výše zmíněné rozhovory, diskuze či interaktivní aktivity, které mají rozšířit obzory v dané problematice. Velmi často dle slov informantů pro realizaci prevence tetý využívají filmy či videa, o kterých si následně povídají. Současně jsou využívány různé testy, křížovky či rébusy orientované na vybranou problematiku.

Ačkoliv informanti vnímají dětský domov jako bezpečný přístav, kde mají důvěru, oporu a jsou bohatě informováni, z rozhovorů vyvstala jedna zajímavá informace k zamyšlení. Během tématu o dětském domově bylo od třech informantů sděleno, že zde nemají žádné soukromí – **absence soukromí**. V tomto ohledu informanti zmiňovali, že se setkávají se situacemi, kdy nemají chvíli pro sebe a připadají si neustále pod „pomyslným“ dozorem. Informanti se svěřili, že by byli rádi, kdyby měli víc času pro sebe, zejména odpoledne a ve večerních hodinách.

Shrnutí z této kategorie spočívá především ve výstupu do doporučení, které je zapotřebí zejména v oblasti předávání informací svěřencům a zlepšení situace v oblasti soukromí. Celkově vnímám výše zmíněné informace jako velmi pozitivní, kdy je především důležité ocenit práci vedení dětského domova a všech pedagogických pracovníků, kteří díky svému velkému úsilí vytváří tak bezpečné a důvěrné prostředí, kde se svěřenci mohou cítit jako doma.

4.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově se zaměřením na rizikové sexuální chování. V průběhu interpretace zanalyzovaných dat získaných ve výzkumném šetření jsme si mohli povšimnout, že svěřenci vybraného dětského domova mají osobní zkušenosti s určitými druhy rizikového sexuálního chování. Současně během výzkumného šetření vyvstala témata, která nebyla cílem zjistit, ale jejich důležitost je natolik velká, že bylo nezbytné je v předchozí podkapitole zmínit.

Zaměříme-li se zprvu na poněkud pozitivnější zjištění z výzkumného šetření, nelze opominout fakt, že svěřenci vybraného dětského domova aktivně a zodpovědně používají různé druhy antikoncepce při provozování pohlavního styku. Nejvíce upřednostňovaným druhem antikoncepce je jednoznačně kondom. Následně lze zmínit,

že svěřenci mají velmi dobrý postoj k začátku provozování svého sexuálního života. Ve výzkumném šetření bylo zjištěno, že všichni informanti měli svůj první pohlavní styk legálně. Mezi důvody proč tomu tak je, nejvíce uváděli své vnitřní přesvědčení a strach z neúspěchu či porušení zákona.

Zaměříme-li se dále na pozitivní výstupy z výzkumného šetření, lze jednoznačně zmínit, že u svěřenců vybraného dětského domova se neobjevuje promiskuitní chování. K tématu promiskuity se svěřenci stavěli poněkud odtažitě a nebyli schopni se s tématem ztotožnit. Svěřenci mají velmi kladný postoj k utváření a udržování partnerského vztahu společně se sexuálním stykem. Důvody, které svěřenci zmiňovali ve spojitosti s upřednostňovaným partnerským vztahem, byly bezkonkurenčně: důvěra, opora či láska.

Na základě těchto zjištěných informací lze konstatovat, že díky správnému a zodpovědnému přístupu k používání antikoncepce a upřednostňování partnerského vztahu od promiskuitního chování, se svěřenci vybraného dětského domova osobně nesečkali se s žádným druhem pohlavní choroby.

Posledním pozitivním výstupem z výzkumného šetření je bezpodmínečně téma dětského domova jako bezpečného přístavu pro svěřence, které zde žijí v ústavní výchově. Svěřenci vnímají dětský domov jako prostor, kde se jim dostává dostatečné množství informací o dané problematice, mají zde osoby, které jim poskytují pocit důvěry a mohou kdykoliv přijít, svěřit se, vést rozhovory či diskuze nad určitými tématy. Zjištěním, kterému se společně budeme věnovat v následujícím doporučení do praxe (viz kapitola 4.6) je především fakt, že svěřenci vnímají nedostatek soukromí v prostředí dětského domova.

Obrátíme-li pozornost na doposud nezmíněná negativní zjištění, lze jako první zmínit, že svěřenci dětského domova provozují sexting. Sexting je pro svěřence naprosto běžnou součástí jejich životů a je vnímán jako normální jev u nich i jejich vrstevníků. Sexting je z jejich strany provozován téměř jako každá jiná běžná denní záležitost. Sexting provozují především formou posílání obnažených fotografií. Tyto fotografie jsou posílány přes sociální sítě, které využívají při běžné komunikaci se svými partnery – Facebook, Snapchat, Instagram, Discord a další. Svěřenci si velmi dobře uvědomují rizika sextingu a situace, které mohou nastat po zveřejnění. V této souvislosti se svěřenci nejvíce obávají vydírání či posměchu. S ohledem na dobrou orientaci svěřenců v rizicích sextingu je poněkud pozoruhodné, že i přes to, je pro ně sexting běžnou záležitostí a naprosto přirozeně ho provozují. Jedním z témat, které nebylo součástí výzkumného šetření, ale přirozeně vyvstalo na povrch, bylo téma kybersexu. Bylo zjištěno, že svěřenci

kybersex provozují poměrně stejně přirozeně jako sexting, ovšem nedokázali tento pojem definovat a přiřazovali ho k tématu sextingu. Tématu výskytu sextingu a kybersexu je věnována, stejně jako absenci soukromí v dětském domově, pozornost v následující podkapitole, která obsahuje doporučení do praxe (viz kapitola 4.6).

Téma pornografie je pro svěřence velmi známé a to především z důvodu, že mají své vlastní zkušenosti. Jednoznačně lze říci, že svěřenci vybraného dětského domova aktivně sledují pornografické materiály před 18. rokem věku. Jejich postoje k této problematice jsou bezpodmínečně velmi rizikové. Svěřenci vnímají pornografii jako běžnou součást svého dospívání, bez které se neobejdou. Pornografii vyhledávají za účelem sebeuspokojení, jelikož nevnímají jinou možnost, jak by šel daný akt realizovat. Svěřenci pornografii využívají současně za účelem získání zkušeností, které jim poskytnou rozšíření obzorů a možnost vyzkoušet si nové sexuální praktiky a sexuálně experimentovat. Jedinci nevnímají žádné důvody k tomu, proč by mohlo být sledování pornografie před 18. rokem života škodlivé. Tomuto tématu se budeme, stejně jako výše zmíněným, věnovat v kapitole 4.6.

V závěru shrnutí výzkumného šetření nelze opomenout důvody, které lákají svěřence k RSCH a prostředí, kde se s tímto chováním setkali. Bezprostředně se svěřenci s RSCH setkávají ve svém blízkém prostředí, jako jsou kamarádi, dětský domov, škola, biologičtí rodiče a sociální sítě. Nejvíce se svěřenci s RSCH dostávají do kontaktu přes své kamarády či sociální sítě. S ohledem na stále se zvyšující se trend a rozšířenost sociálních sítí spojený s výskytem RSCH, považuji za důležité se tématu věnovat v doporučení do praxe (viz kapitola 4.6). Ve spojitosti s kamarády jako prostředím, kde dochází ke kontaktu, bylo od některých svěřenců zmíněno také užívání návykových látek – především alkohol, nikotin a CBD. Sama za sebe vnímám toto jako podnět pro následné výzkumné šetření, které by mapovalo tuto zmíněnou problematiku. S tématem kamarádů souvisí také fakt, že jedním z motivačních prvků, proč jedinci provozují RSCH, je právě začlenění mezi vrstevníky.

4.6 Doporučení do praxe

Z výzkumného šetření, které bylo zaměřené na zmapování výskytu rizikového chování ve vybraném dětském domově se zaměřením na rizikové sexuální chování, vyplynulo několik zásadních informací, které nelze nechat bez povšimnutí. V následující části této diplomové práce se budeme společně věnovat doporučení, které by mohlo být dobrým vodítkem do praxe.

Na základě zmíněných zjištění v předchozí podkapitole bylo vytvořeno doporučení pro dětský domov, ve kterém probíhalo výzkumné šetření. Současně následující doporučení může být využito v obdobných zařízeních pro výkon ústavní výchovy, které se potýkají s výskytem těchto jevů.

Sexting a kybersex

- Společně se svěřenci pracovat i nadále na rozšíření obzorů v problematice sextingu.
- Otevřít se svěřenci téma kybersexu – obeznámit je se základy této problematiky a postupně rozšiřovat tyto obzory.
- Je zapotřebí pozornost zaměřit na rizika, která přináší sexting a společně se svěřenci jim věnovat společný čas.
- Aktivně pracovat na eliminaci výskytu sextingu v daném zařízení. Jednou z možností je využití institucí, které pracují na poli terciární prevence v oblasti rizikového sexuálního chování.
- V případě, kdy svěřenci i nadále budou sexting provozovat, je na místě hledat společně možnosti, jakým způsobem provozovat sexting bezpečně – např. nefotit se s obličejem, vyhledávat neutrální místa k focení, nemít na sobě předměty, které by mě mohli v případě zveřejnění identifikovat.

Sledování pornografie pod 18 let

- Pracovat na eliminaci sledování pornografie před 18. rokem života a především zamezit sledování pornografie u mladších svěřenců pod 15 let.
- Aktivně pracovat na zdravém sebepojetí a zdravém přístupu k sexuálnímu životu.
- Pracovat se svěřenci s tématem prvního pohlavního styku – prožívání, co od toho čekat, co vše se může stát.

- Podporovat vlastní představivost a práci s fantazií a upřednostňovat ji jako zdravou formu sebeuspokojování.
- Společně se svěřenci kontinuálně pracovat s riziky, které nám sledování pornografie může přinášet – zkreslené představy, potencionální zklamání z reality, nebezpečí násilných a krvavých sexuálních praktik, které se v pornografii mohou objevovat.

Sociální sítě ve spojitosti s RSCH

- Pracovat s tématem sociálních sítí a bezpečného pohybu na platformách, které byly zmíněny v předchozích kapitolách již s mladšími svěřenci.
- Podporovat a kontrolovat používání sociálních sítí od legálně stanovené věkové hranice.
- Naučit svěřence rozeznávat důvěryhodné a správné chování v online prostředí. V případě, kdy jim bude cokoli nepříjemného, adekvátně k tomu přistoupit a odtrhnout se od tohoto chování přirozeně.
- Zaměřit se na preventivní aktivity, které budou směřovány k problematice kyberšikany či sextingu. Jako možnost lze využít i filmy či krátká videa s následnou reflexí a diskuzí, která je vzhledem k druhu aktivity nesmírně důležitá. Příklad filmů: Na hory, V síti, #martyisdead či Cyberbully.

Absence soukromí v DD

- Umožnit svěřencům více času, který jim bude poskytovat pocit soukromí a budou mít dostatek času sami na sebe.
- Zmapovat tuto problematiku v rámci prostředí dětského domova více do hloubky a adekvátně reagovat na potřeby dětí.
- Společně mluvit o svých potřebách a vycházet si navzájem vstřícně, dělat vzájemné kompromisy.

Ostatní:

- I nadále podporovat zdravé pojetí předčasného sexu, používání antikoncepce, přístup k promiskuitě a upřednostňování partnerského vztahu u svěřenců, kteří byli součástí výzkumného šetření.
- Pracovat na zdravém pojetí sexuálního života a realizovat aktivity spojené s primární prevencí u mladších svěřenců v oblasti rizikového sexuálního chování.

- Rozvíjet i nadále vztahy v prostředí dětského domova a udržovat kontakty, důvěru a informovanost mezi svěřenci a pedagogickými pracovníky.
- V případech výskytu rizikového sexuálního chování aktivně pracovat se školou – školním metodikem prevence a současně také biologickými rodiči, kteří mohou mít na svěřence vliv.

Závěr

Diplomová práce byla věnována problematice výskytu rizikového chování ve vybraném dětském domově se zaměřením na rizikové sexuální chování. Cílem celé práce bylo představit teoretickou základnu a zmapovat výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově – s konkrétním zaměřením na rizikové sexuální chování. V teoretické základně jsme měli příležitost se seznámit s hlavní problematikou rizikového chování, jeho prevencí a v neposlední řadě také s rizikovým sexuálním chováním. Následně byla věnována pozornost problematice ústavní výchovy, jejímu zákonnému ukotvení, její realizaci a v závěru také rizikům, které ústavní výchova může přinášet. Poslední kapitola teoretické základny obsahovala představení problematiky dětských domovů, jejich současnou podobu, téma procesu přípravy na samostatný život a také jedno z důležitých témat, a to využití pozice sociálního pedagoga v prostředí dětského domova.

Součástí diplomové práce bylo vlastní výzkumné šetření, jehož cílem bylo zmapovat výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově s konkrétním zaměřením na rizikové sexuální chování. Výzkumné šetření bylo realizováno formou polostrukturovaných rozhovorů se 7 informanty z vybraného dětského domova.

Výsledky výzkumného šetření jednoznačně upozorňují na fakt, že svěřenci vybraného dětského domova přichází do kontaktu s rizikově sexuálním chováním – konkrétně se jedná o sexting a sledování pornografie pod 18 let. V problematice sextingu jsou svěřenci velmi dobře orientováni a i přes známá rizika, jsou ochotni podstupovat rizika a sexting vnímají jako normální věc, která se v jejich věku provozuje. Podobně přistupují svěřenci i ke sledování pornografie, kterou vnímají jako běžnou věc, která patří k dospívání a sledují ji za účelem svého sebeuspokojení. Současně během výzkumného šetření vyvstaly i pozitivní přínosy do problematiky a to především, že svěřenci používají aktivně různé druhy antikoncepce, provozují sex až nad 15 let či upřednostňují partnerský vztah před promiskuitním chováním. Ze získaných dat zároveň vyvstalo, že svěřenci vnímají dětský domov jako bezpečný přístav a mají zde důvěryhodnou osobu.

V závěru diplomové práce byla věnována pozornost doporučení do praxe, které bylo vytvořeno v reakci na vyvstalé výsledky výzkumného šetření a může být dobrým vodítkem do praxe a k případné inspiraci ke změně v přístupu v práci s klienty dětského domova.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

- BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: Pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. 141 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2018. 142 s. ISBN 978-80-7435-726-8.
- BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava, KRAUS, Blahoslav. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. 120 s. ISBN 978-80-271-0599-1.
- BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítěte*. Praha: Portál, 2010. 356 s. ISBN 978-80-7367-670-4.
- CIKLOVÁ, Kateřina. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: Rádce školního metodika prevence*. Ostrava: EconomPress, 2016. 207 s. ISBN 978-80-905065-9-6.
- FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada, 2014. 232 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- GAVORY, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2014. 292 s. ISBN 978-80-7435-534-9.
- KABÍČEK, Pavel a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KOŽÍŠEK, Martin, PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně na internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada, 2016. 176 s. ISBN 978-80-247-5595-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2014. 158 s. ISBN 978-80-7435-411-3.
- MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. 208 s. ISBN 80-7178-348-X.

MARTINCOVÁ, Jana, SEJBALOVÁ, Petra. Průzkum na téma: Děti ohrožené pornografií a on-line sexuálními agresory. *Psychiatrie pro praxi*. Olomouc: Solen, s.r.o., 2021, roč. 22, č. 3, s. 34-46. ISSN 1213-5272.

KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. 116 s. ISBN 978-80-7464-017-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 159 s. ISBN 80-85850-76-1.

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, 2015. 330 s. ISBN 978-80-7422-392-1.

PTÁČEK, Radek a kol. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. 54 s. ISBN 978-80-7421-040-2.

STAŠOVÁ, Leona a kol. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2015. 213 s. ISBN 978-80-7435-567-7.

SOBOTKOVÁ NIESELSEN, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠKOVIERA, Albín. *Vychovatelství a výchova*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2022. 114 s. ISBN 978-80-7560-416-3.

VÁVROVÁ, Soňa a kol. *Porozumění procesu autoregulace u dětí a mladistvých v institucionální péči*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2015. 131 s. ISBN 978-80-7454-149-0.

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy*. Brno: Veřejný ochránce práv, 2022. 92 s. ISBN 978-80-7631-060-5.

ZVĚŘINA, Jaroslav, WEISS, Petr. Sexuální chování české populace. *Urologie pro praxi*. Olomouc: Solen, s.r.o., 2009, roč. 10, č. 3, s. 160-163. ISSN 1213-1768.

Internetové zdroje

Asociace sociálních pedagogů, z.s. [online]. Přerov: Asociace sociálních pedagogů, 2023 [2024-12-03]. Dostupné z: <https://asocp.cz/domovska-stranka/>.

CANADIAN MEDICAL. Pohlavně přenosná onemocnění (STD). *Canadian Medical*. [online]. Praha: Canadian Medical s.r.o., 2020 [cit.2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.canadian.cz/cs/clanky-a-novinky/pohlavne-prenosna-onemocneni-std/>.

CVEČKOVÁ, Marie a kol. *Rizikové chování dětí a mladistvých, příčiny, následky prevence*. [online]. Praha: 2010. [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: http://www.urazneninahoda.cz/dokumenty/unn_brozura_rizikove_chovani.pdf.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Školy a školská zařízení. *Český statistický úřad* [online]. 2019. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/g-skolska-zarizeni>.

E-BEZPEČÍ. *Online svět v dětských domovech: Výzkumná zpráva* [online]. Olomouc: Pedagogický fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/153-online-svet-v-detskych-domovech-2022-vyzkumna-zprava/file>.

JONÁŠOVÁ, Iveta. *Co dělat když – Intervence pedagoga*. In: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Metodická doporučení a metodické pokyny [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010-2028 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_18_Rizikove_sexualni_chovani.doc.

KRAJ PRO RODINU. *Transformace péče o ohrožené děti a mládeže* [online]. Pardubice: Krajský úřad Pardubice, 2017 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://krajprorodinu.cz/testovaci-novinka-2/>.

LUMOS. *Jak na transformaci dětských domovů: Sdílení praktických zkušeností z Pardubického kraje* [online]. Praha: Lumos, 2021 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/jak_transformovat_dd_lumos.pdf?

MĚRKOVÁ, Barbora, SEDLÁČEK, Radim. *Příručka pro děti odcházejí z dětských domovů nebo pěstounské péče* [online]. In: NADACE SIRIUS. Chrudim: Centrum J. J. Pestalozziho, o. p. s., 2017 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/projekty/pestalozzi/prirucka-pro-odchazejici.pdf>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010 – 2028 [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Seznam zařízení. Databáze ústavní výchovy*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2023. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://dbuv.msmt.cz/>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Transformace institucionální výchovy [online]. *Rámcová koncepce MŠTM ČR v oblasti transformace systému náhradní výchovné péče o ohrožené děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/transformace-institucionalni-vychovy-1>.

SKP-CENTRUM, o.p.s. *Metodika sociální práce s mladými lidmi opouštějícími náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu* [online]. Pardubice: SKP-centrum, 2018 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/files/77edd853c1b1291c2b20ca36aa1e7417.pdf>.

ŠANCE DĚTEM. Slovník pojmů. *Deprivace* [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s., 2023 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/slovník/deprivace>.

Legislativní zdroje

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a změně dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>.

Seznam schémat

Schéma 1: Přehled systému prevence rizikového chování.....	21
Schéma 2: Přehled institucí pro výkon ústavní výchovy.....	26
Schéma 3: Příklad organizační struktury dětského domova.....	34
Schéma 4: Analyzované kategorie a subkategorie výzkumného šetření.....	52
Schéma 5: Subkategorie „Význam antikoncepce“.....	53
Schéma 6: Subkategorie „Upřednostněné druhy antikoncepce“.....	54
Schéma 7: Subkategorie „Předčasný sex“.....	55
Schéma 8: Subkategorie „Přístup k sextingu“.....	56
Schéma 9: Subkategorie „Rizika sextingu“.....	58
Schéma 10: Subkategorie „Vnímání promiskuity“.....	59
Schéma 11: Subkategorie „Důvody k upřednostňování partnerského vztahu“.....	60
Schéma 12: Kategorie „Sledování pornografie pod 18 let“.....	62
Schéma 13: Subkategorie „Co láká svěřence k RSCH?“.....	64
Schéma 14: Subkategorie „Kde se svěřenci v RSCH setkali?“.....	65
Schéma 15: Kategorie „Dětský domov jako bezpečný přístav“.....	67

Seznam obrázků

Obrázek 1: Důvody umístění do dětského domova.....	25
Obrázek 2: Model fungování systému péče o dítě v ústavní výchově.....	28
Obrázek 3: Důsledky institucionální péče v raném věku.....	31

Seznam tabulek

Tabulka 1: Transformační tabulka výzkumných otázek.....	45
Tabulka 2: Souhrn informací o informantech (výzkumném vzorku).....	50

Seznam příloh

Příloha 1: Informovaný souhlas ředitele/ředitelky vybraného dětského domova.....	83
Příloha 2: Ukázka přepsaného rozhovoru I1.....	84

Přílohy

Příloha 1: Informovaný souhlas ředitele/ředitelky vybraného dětského domova

Žádost o informovaný souhlas se zapojením do výzkumného šetření

Vážené vedení dětského domova,

ráda bych vás touto žádostí požádala o poskytnutí informovaného souhlasu za účelem realizace výzkumného šetření mé diplomové práce. Tato diplomová práce nese název: „Výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově (se zaměřením na rizikové sexuální chování)“. Cílem výzkumného šetření je zmapovat zkušenosti svěřenců ve věku 15-18 let s problematikou rizikového sexuálního chování ve Vašem dětském domově.

Prohlášení

Svým podpisem souhlasím s účastí na výzkumném šetření do diplomové práce s názvem „Výskyt rizikového chování ve vybraném dětském domově (se zaměřením na rizikové sexuální chování)“ na Ústavu sociálních studií na Univerzitě Hradec Králové.

Získaná data z výzkumného šetření budou zpracována v souladu s ochranou osobních údajů.

Datum: 11.12. 2023

Podpis vedení dětského domova:

DĚTSKÝ DOMOV PAROLANCE
Na Tros 136, 530 03 Hradec Králové
530 03 Hradec Králové
IČ: 48200002

Příloha 2: Ukázka přepsaného rozhovoru II

Pohlaví: Muž Věk: 16 let

- „Ahoj, moc ráda tě poznávám. Jmenuju se Míša a ty?“
- „Já jsem XY (II), taky mě těší.“
- „Na začátku bych se tě chtěla zeptat, jak se máš?“
- „Mám se dobře, jsem trochu unavenej, ale dá se to.“
- „Ještě bych se chtěla zeptat, zda bychom si mohli tykat?“
- „Jasně, budu rád.“
- „Tak super, tak já jsem Míša. Kdybys byl během rozhovoru unavený a nechtělo se ti, stačí říct a můžeme se domluvit na jindy... Ráda bych se tě chtěla zeptat, zda víš o čem se teď spolu budeme bavit?“
- „Teta mi říkala, že si budeme povídat o citlivých věcech. Myslím, že říkala něco o rizicích spojených se sexem.“
- „Jasně, super. Myslím, že je fajn, že ti teta dopředu řekla o tom, že se tohle bude konat. Pokud ti to nebude vadit, ráda bych si s tebou popovídala o tématu rizikového sexuálního chování.“
- „Jojo, nebude, počítám s tím.“
- „Paráda. Mohla bych si prosím rozhovor nahrát? Nebude ti to vadit?“
- „Nene, nebude.“
- 1) „Na začátku bych se ráda zeptala, co si představíš pod pojmem rizikové sexuální chování?“
- „No asi jako by to mohlo znamenat, že má někdo sex bez kondomu nebo že to jakoby střídá jako ponožky. Asi to není úplně dobré chování, třeba nám může někdo i ublížit a tak.“
- 2) „A co je podle tvých slov pohlavní styk?“
- „To že vlastně dva lidi mají sex, jako že to dělají.“
- „Mohl bys to více specifikovat?“
- „No jako že on strčí penis do její pičky a dělají to dokud se kluk neudělá..“
- 3) „Dokáže popsat, co si představíš, když se řekne promiskuita?“
- „No to je právě to, když to někdo střídá jako ponožky. Že je prostě děvka nebo děvkař.“
- 4) „Víš co je antikoncepce a co vše do této oblasti spadá?“

- „Tak antikoncepce to jsou takový ty pilulky co dokážou, abych holku nezbouchnul.“
- „Myslíš, že antikoncepce je pouze ve formě pilulek? Antikoncepce je vlastně obecně vše, co tě ochrání před otěhotněním, ale i pohlavními chorobami.“
- „Hmm, tak asi kondom ještě.... Víc mě asi nenapadne.“
- 5) „Jaké znáš všechny pohlavní choroby?“
- „Tak nejvíce je známej asi Aids..o tom se pořád hodně povídá, hlavně ve škole nás tím třeba i jakoby straší, abychom si dávali pozor.“
- 6) „Jak bys svými slovy poslal co je pornografie?“
- „Ježiš to je trapný. No tak to je prostě video, kde lidi šukaj a natáčí se přitom a mají z toho prachy. Jakoby je to vlastně živí.“
- 7) „Co si představíš, když se řekne pojem „sexting“?“
- „No to je teď hodně známý. Přesně si to nepamatuju, ale je to něco jako když pošlu holce fotku a jsem na ni nahej, jako že pošlu fotku svýho “dika” a ona mi pošle její pičku. A tak jako si to posíláme mezi sebou.“
- 8) „V kolika letech si měl nebo bys chtěl mít pohlavní styk?“
- „Ježiš... no měl jsem no, před rokem, když mi bylo 15.. před rokem. Dřív jsem z toho měl strach.. jaký to bude a že se to nesmí..“
- 9) „Jakou formu antikoncepce při pohlavním styku používáš nebo bys chtěl používat?“
- „Já používám šprcku.“
- 10) „Kolik partnerů jsi doposud měl?“
- „Ježiš to budu muset spočítat.. no tak asi 3..“
- „A se všemi jsi provozoval sex?“
- „Spal jsem jenom s jednou. Byla moje první a jsme spolu do teď.“
- 11) „Je pro Tebe partnerský vztah důležitý? Popřípadě v čem?“
- „Je. Asi nejvíce v tom, že máš vedle sebe někoho na koho se můžeš spolehnout a komu můžeš věřit. Prostě že ti nepodkopne nohy. Že máš s kým trávit čas.“
- 12) „Setkal jsi se osobně s pohlavními chorobami? Pokud ano, s jakými?“
- „Ježiš ne, fuj. Bych nespál s nějakou co něco má.“
- 13) „V čem podle Tebe spočívá nebezpečí sextingu?“
- „Hmm, tak asi určitě by to mohla jako někam dát nebo poslat.“
- „Co tím teď přesně myslíš?“
- „No jako že by ty moje fotky mohla někam poslat a ostatní by se mi mohli smát..“
- „Jak by člověk mohl ještě využít tvoje nahé fotografie proti tobě?“
- „No tak jako mohl by po mě někdo třeba něco chtít, jako že by mě mohl vydírat.“

14) „Došlo u tebe ke sledování pornografie dřív než Ti bylo 18 let?“

- „No tak to snad dělá každý ne? Na co jinýho bych měl koukat, když si to potřebuji udělat?“

15) „Jaké jsou podle tebe důvody, že pornografii lze sledovat až od 18 let?“

- „Asi aby nás to nějak nepoškodilo. Jinak nevím.“

16) „Kde si se setkal s chováním, o kterém jsme si povídali v předchozích otázkách?“

- „Asi ve škole od kamarádů, když si tak povídáme. A pak jasně že doma jako tady v DD jako třeba právě to porno. Třeba s tím sextingem jsem se setkal u matky, jelikož se chová jako kurva. Pošle každému kde co, střídá to a pak se diví že s ní zachází jak s děvkou.“

17) „Co tě vede k tomuto chování jako je třeba právě sledování pornografie, sexting, promiskuita ..?“

- „No tak to záleží žejo. Asi jako když potřebuju si vyhonit, tak k tomu to porno potřebuji...“
- „A když se třeba zaměříme na sexting nebo promiskuitu?“
- „... tak mě přijde normální, že pošlu nějakou svoji fotku své holce a ona mě. Tak je to snad normální a takto se to dělá ve vztahu ne?“
- „A ta promiskuita?“
- „Tak já si myslím, že nejsem zrovna ten, co patří do tohodle chování. Spal jsem jen s jednou, kterou miluju a to je nejvíc.“

18) „Jakým způsobem jsi informován v rámci těchto témat ze strany dětského domova?“

- „Tety do nás furt něco hustěj, abychom toho věděli dost, neudělali nějakou kravimu a uměli v tom chodit. Toho si vážím, že tu jsou pro nás a dělaj kde co..“

19) „Máš v dětském domově osobu, které by jsi se dokázal svěřit a začít řešit výše zmíněné chování?“

- „Mám“
- „To jsem moc ráda.“
- „Já taky.“

20) „Jakým způsobem probíráte tato témata ve škole?“

- „No tak ve škole úplně tohle neřešíme.. Hlavně to je trapný řešit s nějakou starou učitelkou tohle, když tomu vůbec nerozumí. Se jí jako nebudu svěřovat. Spíš o tom kecáme se spolužákama.“

21) *„Z jakých jiných zdrojů se můžeš dozvědět něco o tomto chování?“*

- *„Asi na internetu.“*
- *„Tak a jsem u konce..jaké to pro tebe bylo takhle o tom mluvit?“*
- *„No ze začátku mi to přišlo trochu divný.. ale potom už v pohodě. Jen mi přišlo že jsem ti toho moc neřekl.“*
- *„Naopak, já ti chci moc poděkovat, za tvoji otevřenost a že sis na mě udělal čas. Jsem moc ráda.“*
- *„Jo, tak to nemáš za co.“*
- *„Tak už si můžeš jít odpočinout, nebudu tě dál zdržovat.“*
- *„Jo, děkuju. Tak ahoj.“*
- *„Ahoj.“*